

MIKRO, MAZO, VIDĒJO UN LIELO KOMERCSABIEDRĪBU FINANŠU PROBLĒMAS LATGALĒ

FINANCIAL PROBLEMS OF MICRO, SMALL, MEDIUM AND LARGE COMMERCIAL ENTERPRISES IN LATGALE

Tālis FREIMANIS

Dr.oec., doc., vadošais pētnieks,
Rēzeknes Augstskola, Reģionālistikas zinātniskais institūts
Rēzekne, Latvija
Tālrunis: +371 29608801, e-pasts: talis.f@tvnet.lv

Biruta GARAŅČA

Dr.oec., asoc. prof., vadošā pētniece,
Rēzeknes Augstskola, Reģionālistikas zinātniskais institūts
Rēzekne, Latvija
Tālrunis: +371 29114989, e-pasts: gabi@parks.lv

Abstract. *In the conditions of crisis the government began to stimulate the formation of micro commercial enterprises. As the result the number of micro enterprises in Latgale remained at the pre-crisis level, whereas the number of small, medium and large enterprises decreased. Balanced development of the national economy presumes development of enterprises of all size, which mainly depends on their financial condition. The study aims at investigating the financial condition of micro and small as well as medium and large enterprises to find out the possibilities of their future development taking into account their capacities to raise their own capital and attract capital from outside including bank loans, thus diminishing Latgale's lagging behind the Latvian average level.*

Keywords: *micro, small, medium and large commercial enterprises, profitability, return on assets, capital structure, liquidity, creditworthiness.*

Ievads

Krīzes laikā valdība veica pasākumus komercdarbības, it īpaši mikro komercsabiedrību, attīstības veicināšanai, kuri bija virzīti uz bezdarba samazināšanu un iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes paaugstināšanu. Latvijas valsts ekonomiskai augšupejai nākotnē nepieciešama visu komercsabiedrību, kā mikro un mazo, tā vidējo un lielo līdzsvarota attīstība visos valsts reģionos, tai skaitā arī Latgalē. Šo uzņēmumu stabilitāti, ekonomisko potenciālu un tālākās attīstības iespējas lielā mērā raksturo to finansiālais stāvoklis. Tas arī nosaka dotā pētījuma aktualitāti. Pētījums veikts, pielietojot finanšu analīzes metodes.

Netiks analizēta mikro un mazo komercsabiedrību attīstības ietekme uz bezdarba līmeni un valsts sociāliem izdevumiem.

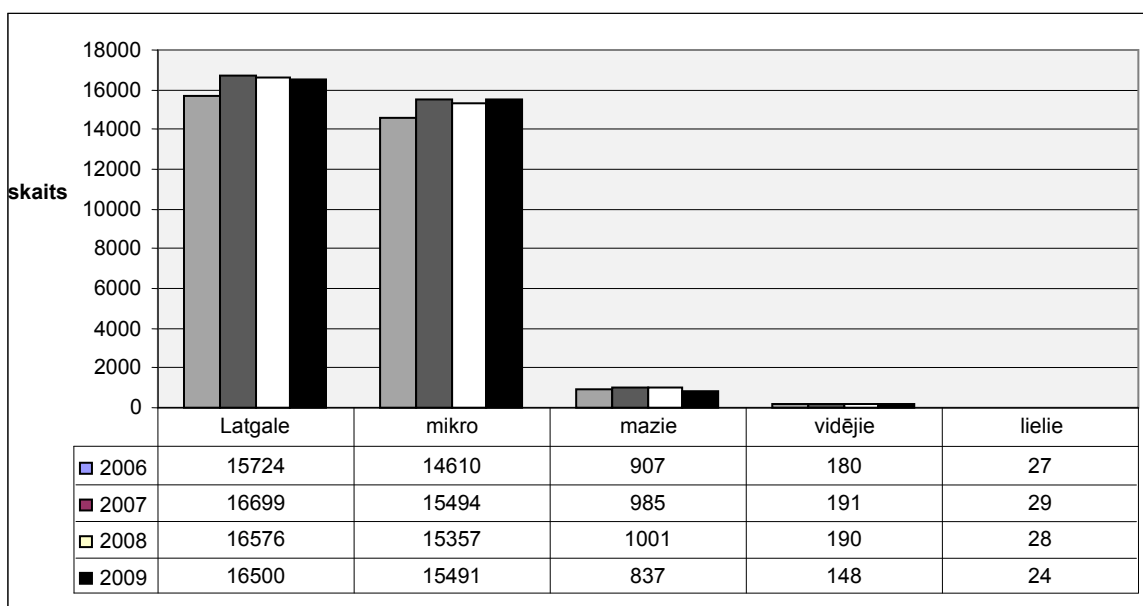
Analīze tiks veikta, salīdzinot Latgales un Latvijas saimnieciskos rādītājus par laika periodu no 2006. g. līdz 2009. g. (par kuru kā pēdējo raksta tapšanas laikā bija pieejami Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes apkopotie komercsabiedrību finansiālie rādītāji), ietverot divus pirmskrīzes un divus krīzes gadus.

Raksta mērķis – izpētīt Latgales mikro, mazo, vidējo un lielo komercsabiedrību tālākās attīstības iespējas no finansiālā stāvokļa viedokļa un izstrādāt no tā izrietošus Latgales komercsabiedrību attīstības paātrināšanas priekšlikumus.

Pamatteksts

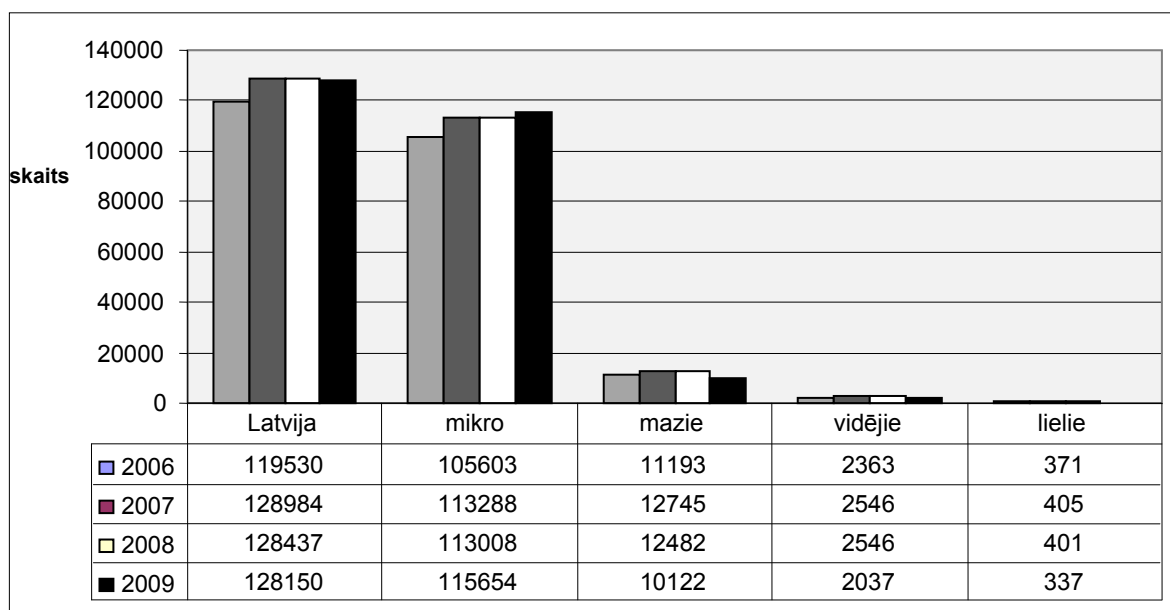
Pētījuma periodā gan Latgalē gan Latvijā mainījās tirgus sektora statistikas vienību skaits, t.sk. pa lieluma grupām.

Kopējais komercsabiedrību skaits laika periodā no 2006. g. līdz 2009. g. Latgalē palielinājās par 4,9 procentiem, mikro komercsabiedrību skaits par 6 procentiem, mazo, vidējo un lielo komercsabiedrību skaits samazinājās. Tomēr, Latgalē 2009. g. mikro komercsabiedrību skaits bija tikai 2007. g. līmenī.

1. attēls. **Latgales, t.sk. mikro, mazo, vidējo un lielo komercsabiedrību skaits laika periodā no 2006. g. līdz 2009. g. (4.,5.).**

Komercsabiedrību skaits Latvijā palielinājās straujāk – kopējais par 7,2 procentiem un mikro komercsabiedrību skaits par 9,5 procentiem.

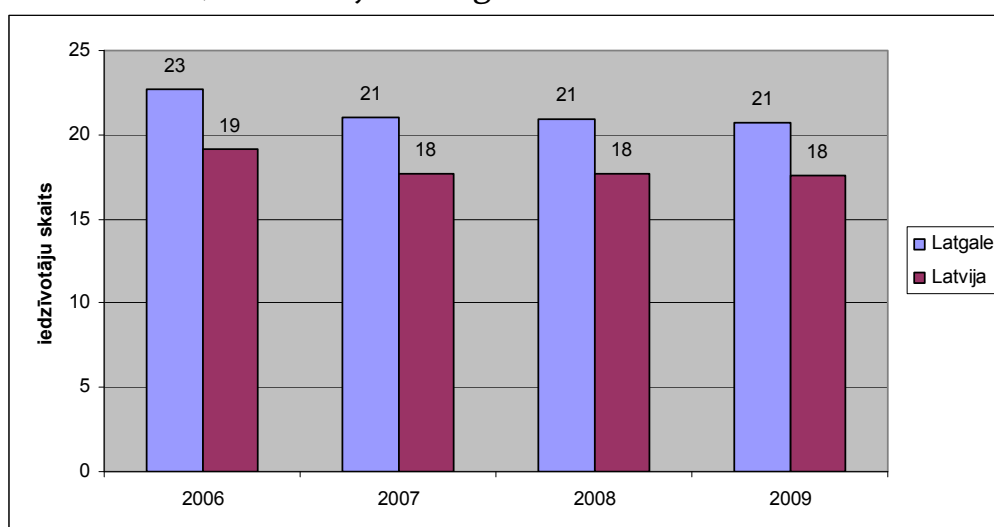

2. attēls. **Latvijas, t.sk. mikro, mazo, vidējo un lielo komercsabiedrību skaits laika periodā no 2006. g. līdz 2009. g. (4.,5.).**

Atšķirībā no Latgales tas 2009. g. pārsniedza 2007. g. līmeni par 2 procentiem. Tāpat kā Latgalē, Latvijā samazinājās mazo, vidējo un lielo komercsabiedrību skaits. Valdības pasākumi pozitīvi ietekmēja mikro komercsabiedrību izveidošanos Latvijā kopumā, bet Latgalē tikai to skaita saglabāšanos pirmskrīzes līmenī. Savukārt krīzes ietekmē samazinājās mazo, vidējo un lielo komercsabiedrību skaits gan Latgalē, gan Latvijā.

Pētījuma periodā mainījās arī pastāvīgo iedzīvotāju skaits gan Latgalē, gan Latvijā. Līdz ar to mainījās attiecība starp iedzīvotāju un komercsabiedrību skaitu.

Latgalē iedzīvotāju skaits uz vienu komercsabiedrību bija par 17,7 procentiem lielāks, kas vērtējams negatīvi.

3. attēls. **Pastāvīgo iedzīvotāju skaita dinamika uz vienu komercsabiedrību Latgalē un Latvijā laika periodā no 2006. g. līdz 2009. g. (autore aprēķins, izmantojot (4., 5., 6.) datus)**

Gan Latgalē, gan Latvijā kopumā ir samazinājies pastāvīgo iedzīvotāju skaits uz vienu komercsabiedrību, tātad ir palielinājusies to iedzīvotāju daļa, kas veikuši komercdarbību. Tomēr iedzīvotāju aktivitāte komercdarbībā Latgalē bija zemāka nekā Latvijā vidēji. Tajā pašā laikā bezdarba līmenis Latgalē bija ievērojami augstāks nekā Latvijā. Zināmas cerības, ka komercdarbība Latgalē tuvākā nākotnē varētu straujāk aktivizēties, vieš tas, ka pētījuma periodā Latgalē straujāk nekā Latvijā kopumā attīstījās profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi, kā arī informācijas un komunikācijas pakalpojumi. Informācijas un komunikācijas pakalpojumu apgrozījums pētījuma periodā palielinājās par 11,9 procentiem (Latvijā par 0,5 procentiem) un profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu apjoms pieauga par 110,6 procentiem (Latvijā par 12,6 procentiem), (autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Finansiālo rādītāju aprēķins un analīze pa komercsabiedrību lieluma grupām ir iespējams tikai par komercsabiedrībām, kuras iesniedz gada pārskatus Valsts ieņēmumu dienestā un par kurām kopumā Centrālā statistikas pārvalde sniedz statistiskos datus. Komercsabiedrības, kuru apgrozījums gadā nepārsniedz 200 000 latu, var gada pārskatus neiesniegt Valsts ieņēmumu dienestā (1.) un līdz ar to tās netiek iekļautas Centrālās statistikas pārvaldes apkopotā informācijā. Savukārt, Centrālā statistikas pārvalde, atbildot uz pieprasījumu par komercdarbības finansiāliem rādītājiem, nesniedz informāciju par bankām, apdrošināšanas sabiedrībām, pensijas fondiem, ieguldījumu brokeriem un pārvaldēm. Tādēļ komercsabiedrību skaits, par kuriem Centrālā statistikas pārvalde apkopo un publisko finansiālos rādītājus, ir ievērojami mazāks, nekā tirgus sektorā darbojošos komercsabiedrību skaits.

Latgalē tikai 24,2 procenti no tirgus sektora statistikas vienību skaita ir iekļauti Centrālās statistikas pārvaldes finanšu pārskatos, Latvijā kopumā – 48,3 procenti (1. tab.). Tas ir saistīts galvenokārt ar nelielu mikro komercsabiedrību skaitu, kuras iesniedz Valsts ieņēmumu dienestā gada pārskatus – Latvijā kopumā 44,3 procenti un Latgalē 19,7 procenti no to tirgus sektora statistikas vienību skaita.

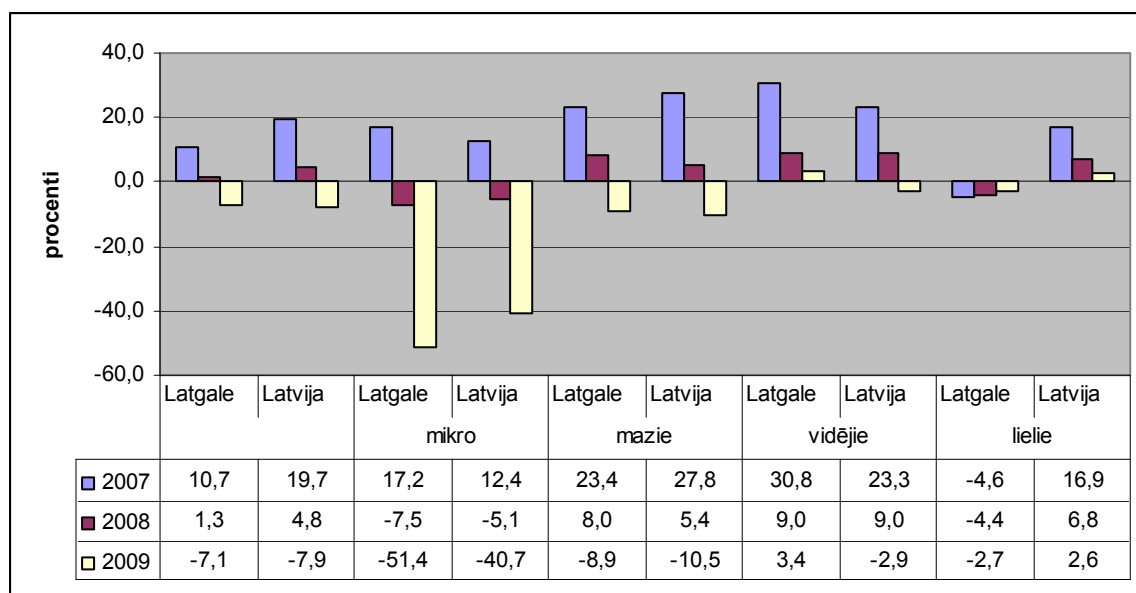
Tālākie pētījumi pa komercsabiedrību lieluma grupām tiks veikti, izmantojot Centrālās statistikas pārvaldes finanšu pārskatu datus, kas sagatavoti pēc Latgales Tautsaimniecības pētījumu institūta pieprasījuma, un aptver tikai daļu no tirgus sektorā strādājošo komercsabiedrību skaita.

Centrālās statistikas pārvaldes finanšu pārskatos iekļautais komercsabiedrību skaits, t.sk. pa komercsabiedrību lieluma grupām salīdzinājumā ar tirgus sektora statistikas vienību skaitu 2009. g.

(autores aprēķins, izmantojot (5., 7.) datus)

Komersabiedrību lieluma grupas		Tirgus sektora statistikas vienību skaits	Finanšu pārskatos iekļauto komercsabiedrību skaits un % no tirgus sektora vienību skaita	
			skaits	procenti
	Latgale	16500	3991	24,2
	Latvija	128150	61903	48,3
mikro	Latgale	15491	3048	19,7
	Latvija	115654	51240	44,3
mazās	Latgale	837	776	92,7
	Latvija	10122	8788	86,8
vidējās	Latgale	148	144	97,3
	Latvija	2037	1638	80,4
lielās	Latgale	24	23	95,8
	Latvija	337	237	70,3

Viens no svarīgākiem finansiāliem rādītājiem, kurš atspoguļo komercsabiedrības spēju turpināt savu darbību un ieinteresētību kapitāla ieguldīšanā, ir finansiālā rentabilitāte (peļņas attiecība pret pašu kapitālu).

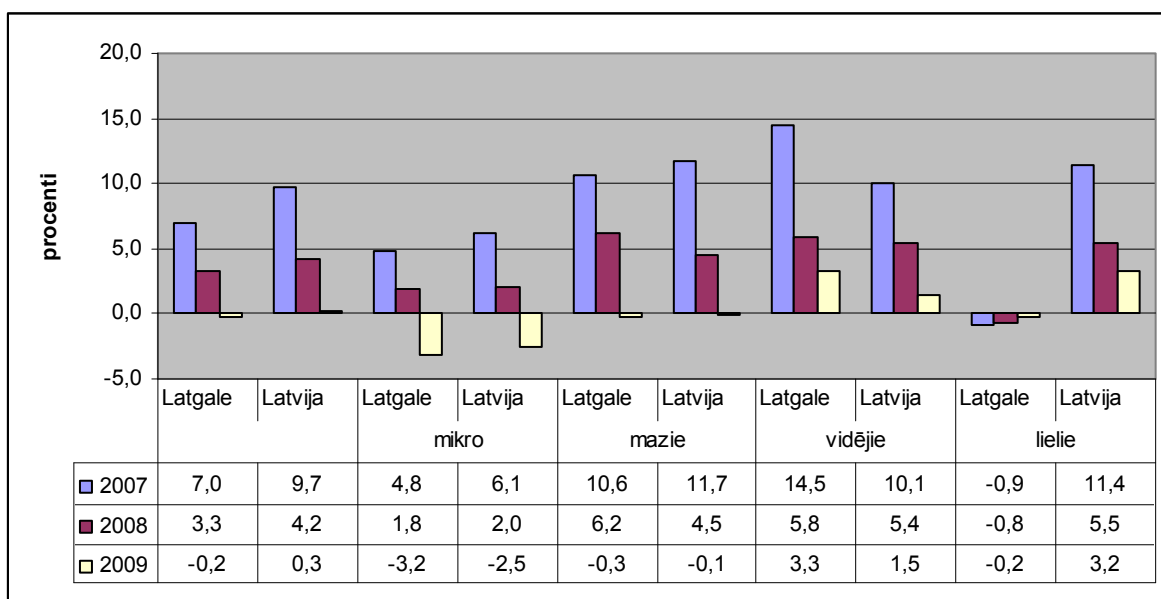

4. attēls. Latgales un Latvijas komercdarbības finansiālā rentabilitāte, t.sk. pa komercsabiedrību lieluma grupām, laika periodā no 2007. g. līdz 2009. g.

(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Latgales un Latvijas komercdarbības finansiālā rentabilitāte 2008. g. un 2009. g. laikā ievērojami samazinājās, 2009. g. tā bija negatīva. Tomēr Latgalē samazinājums nebija tik straujš kā Latvijā. Latgalē tā pazeminājās par 17,8 procentpunktiem, Latvijā par 27,6 procentpunktiem. It īpaši strauji pazeminājās mikro komercsabiedrību finansiālā rentabilitāte. Jau 2008. g. tā kļuva negatīva. Latgales vidējo un Latvijas lielo komercsabiedrību finansiālā rentabilitāte tomēr saglabājās pozitīva, kaut gan ievērojami pazeminājās. Latgales lielo komercsabiedrību zaudējumi samazinājās. Tātad, 2009. g. gan Latgales, gan visas Latvijas komersanti zaudēja daļu pašu ieguldītā kapitāla. It īpaši lielus zaudējumus cieta mikro komercsabiedrības.

Finansiālo rentabilitāti ietekmē ekonomiskā rentabilitāte, kura raksturo visa komercsabiedrības rīcībā esošā kapitāla (pašu un aizņemtā), kas ieguldīts uzņēmuma aktīvos, atdevi. Lai raksturotu aktīvu izmantošanas efektivitāti, autore ekonomisko rentabilitāti rēķinās kā peļņas pirms procentiem un nodokļiem attiecību pret gada vidējiem aktīviem, izslēdzot procentu un nodokļu ietekmi uz atdeves līmeni.

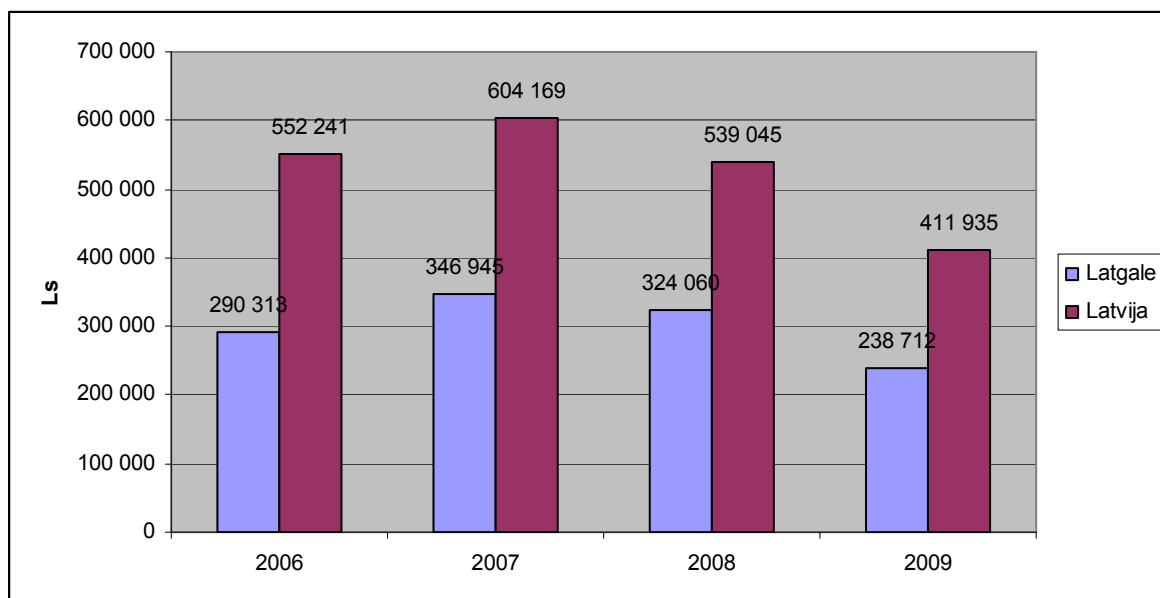

5. attēls. **Latgales un Latvijas komercdarbības ekonomiskā rentabilitāte, t.sk. pa komercsabiedrību lieluma grupām laika periodā no 2007. g. līdz 2009. g.**
(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Ekonomiskās rentabilitātes dinamika ir līdzīga finansiālās rentabilitātes dinamikai. Tātad, finansiālās rentabilitātes pazeminājumu lielā mērā noteica ekonomiskās rentabilitātes pazeminājums. Tomēr ekonomiskā rentabilitāte samazinājās lēnāk nekā finansiālā rentabilitāte. Ja Latgales komercsabiedrību finansiālā rentabilitāte 2009. g. salīdzinājumā ar 2006. g. samazinājās par 17,8 procentpunktiem, tad ekonomiskā rentabilitāte tikai par 7,2 procentpunktiem. Latvijas komercdarbības

finansiālās rentabilitātes samazinājums 2009. g. salīdzinājumā ar 2006. g. bija 27,6 procentpunkti, ekonomiskās rentabilitātes samazinājums tikai 9,4 procentpunkti.

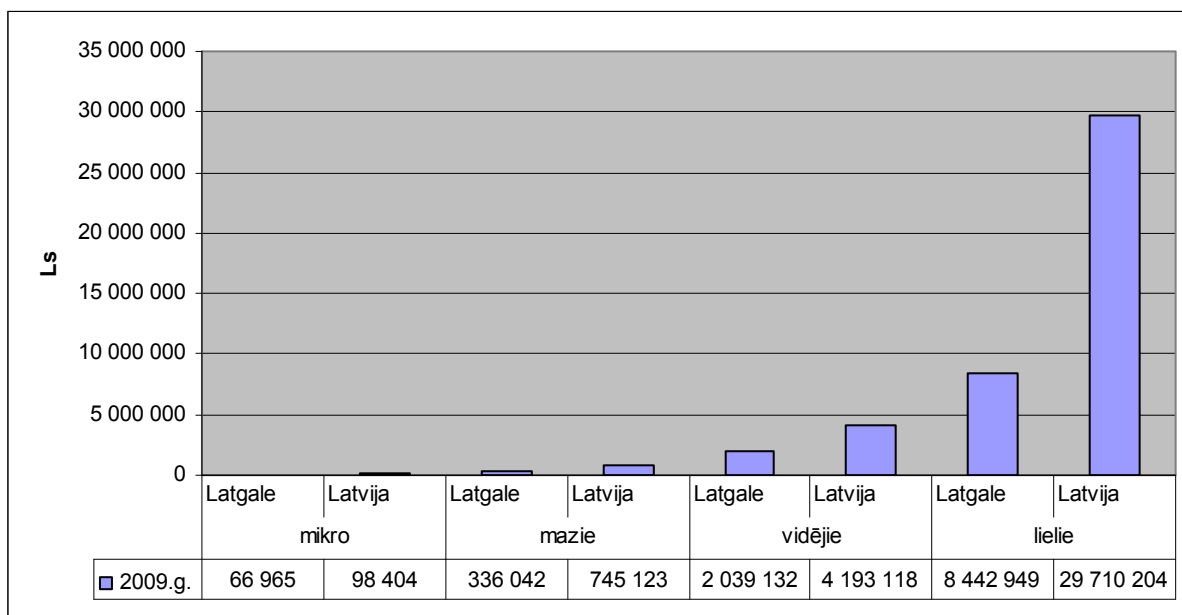
Viskrasāk ekonomiskā rentabilitāte pazeminājās mikro komercsabiedrību grupā gan Latgalē, gan Latvijā. 2009. g. visaugstākā ekonomiskā rentabilitāte bija Latgales vidējo komercsabiedrību un Latvijas lielo komercsabiedrību grupā. No 5. attēla datiem var izdarīt vēl vienu būtisku secinājumu: gan visas Latgales komercdarbības, gan atsevišķu komercsabiedrību lieluma grupu ekonomiskā rentabilitāte ir ievērojami zemāka nekā Latvijā (izņēmums ir vidējo komercsabiedrību grupa, kuras rentabilitāte visu pētījuma periodu bija augstāka nekā Latvijas vidējo komercsabiedrību grupas rentabilitāte). Savukārt, salīdzinot atsevišķu komercsabiedrību lieluma grupu ekonomisko rentabilitāti teritorijas ietvaros, apstiprinās vispārzināmais secinājums par sakarību starp uzņēmuma lielumu un rentabilitāti. Visspilgtāk šī sakarība izpaužas, salīdzinot mikro, mazo un vidējo Latgales komercsabiedrību rentabilitāti. Latvijas komercdarbībā šī sakarība spilgti izpaužas, salīdzinot mikro un mazo komercsabiedrību rentabilitāti. Latgales lielo komercsabiedrību zemās rentabilitātes, kurai gan ir tendence uzlaboties, iemeslu noskaidrošanai būtu jāvelta atsevišķs pētījums konkrētu komercsabiedrību līmenī. Tālāk veikts vienas komercsabiedrības vidējā neto apgrozījuma salīdzinājums Latgalē un Latvijā un korelācijas starp komercsabiedrības vidējo apgrozījumu un rentabilitāti koeficientu aprēķins.

6. attēls. **Vienas komercsabiedrības vidējais neto apgrozījums Latvijas un Latgales komercdarbībā laika periodā no 2006. g. līdz 2009. g.**

(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Vienas komercsabiedrības vidējais neto apgrozījums pētījuma periodā samazinājās gan Latvijā kopumā, gan Latgalē. Latgalē vienas komercsabiedrības vidējais neto apgrozījums bija tikai 53% – 60 % no Latvijas līmeņa. Tas vērojams visās komercsabiedrību lieluma grupās: Latgales mikro komercsabiedrību vidējais apgrozījums 2009. g. sastādīja 68,1 procentu no Latvija mikro komercsabiedrību vidējā apgrozījuma, mazo komercsabiedrību 45,1 procentu, vidējo komercsabiedrību 48,6 procentus un lielo tikai 28,4 procentus.

7. attēls. **Vienas komercsabiedrības vidējais neto apgrozījums 2009. g. pa Latgales un Latvijas komercsabiedrību lieluma grupām**
(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Pēc autores aprēķiniem (izmantojot 5. un 7. att. datus) korelācijas koeficients starp Latgales mikro, mazo un vidējo komercsabiedrību vidējo neto apgrozījumu un ekonomisko rentabilitāti 2009. g. bija 0,94. Korelācijas koeficients starp Latvijas mikro, mazo, vidējo un lielo komercsabiedrību vidējo neto apgrozījumu un ekonomisko rentabilitāti 2009. g. bija 0,81. Tātad pastāv cieša lineāra sakarība starp uzņēmuma lielumu (neto apgrozījumu) un ekonomisko rentabilitāti. Ja Latgalē vidējais komercsabiedrību lielums būtu vismaz tik pat liels kā Latvijā, Latgales komercdarbības ekonomiskā rentabilitāte tuvotos un sasniegtu Latvijas līmeni.

Finansiālās rentabilitātes līmeni ietekmē arī procentu un nodokļu maksājumi, kas netika ņemti vērā, aprēķinot ekonomisko rentabilitāti.

Procentu maksājumi 2009. g. salīdzinājumā ar 2006. g. ievērojami palielinājās.

**Vidēji vienas Latgales un Latvijas komercsabiedrības procentu maksājumi
2006. g. un 2009. g. pa komercsabiedrību lieluma grupām**

(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Komersabiedrību lieluma grupas		Procentu maksājumi (Ls)		Augums %
		2006. g.	2009. g.	
mikro	Latgale	1071	1684	157,2
	Latvija	2744	5383	196,2
mazās	Latgale	4853	8614	177,5
	Latvija	9165	17688	193,0
vidējās	Latgale	15711	29549	188,1
	Latvija	48546	79631	164,0
lielās	Latgale	110584	117669	106,4
	Latvija	179307	409274	228,3

Vidēji vienas Latgales mikro komercsabiedrības procentu maksājumi 2009. g. palielinājās salīdzinājumā ar 2006. g. par 57,2 procentiem, mazās komercsabiedrības par 77,5 procentiem un vidējās komercsabiedrības par 88,1 procentu. Vidēji vienas Latvijas mikro un mazās komercsabiedrības procentu maksājumi 2009. g. salīdzinājumā ar 2006. g. pieauga vēl straujāk. Latvijas komercsabiedrības 2009. g. maksāja no 2,1 reizes līdz 3,5 reizēm lielākus procentu maksājumus nekā Latgales komercsabiedrības. Tas no Latgales straujākas attīstības nepieciešamības viedokļa vērtējams pozitīvi.

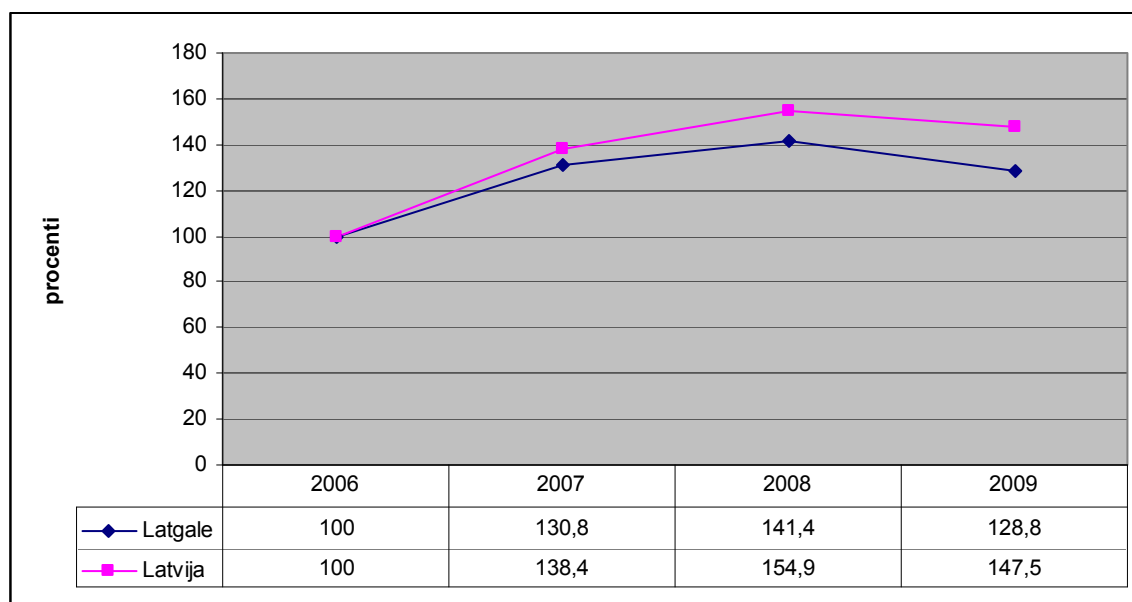
Pētījuma periodā mainījās arī nodokļu maksājumu apjomi un nodokļu no peļņas slogs. Nodokļi no peļņas 2009. g. palielināja jau pirms nodokļu nomaksas esošos zaudējumus. Radās negatīvs nodokļu no peļņas slogs. Izņēmums bija vidējās komercsabiedrības Latgalē un lielās komercsabiedrības Latvijā, kuru nodokļu no peļņas slogs bija pozitīvs, t.i. nodokļi samazināja peļņu salīdzinājumā ar peļņu pirms nodokļiem. Pie tam Latgales vidējo komercsabiedrību nodokļu no peļņas slogs palielinājās līdz 38,2 procentiem (2006. g. 18,6 procenti) un Latvijas lielo komercsabiedrību nodokļu no peļņas slogs 2009. g. palielinājās līdz 39,1 procentam (2006. g. 17,7 procenti). Krīzes apstākļos nodokļu no peļņas sloga palielinājums negatīvi ietekmēja komercsabiedrību finansiālo stāvokli un to iespējas piemēroties jauniem ekonomiskiem apstākļiem. Jāatzīmē, ka 2006. g. Latgales komercsabiedrībām nodokļu no peļņas slogs bija ievērojami lielāks nekā Latvijas komercsabiedrībām gandrīz visās komercsabiedrību lieluma grupās (negatīvos nodokļu no peļņas slogus nevar salīdzināt). Būtu nepieciešams īpašs nodokļu no peļņas aprēķināšanas pētījums Latgalē.

Latgales un Latvijas komercsabiedrību nodokļu no peļņas slogs 2006.g. un 2009. g. pa komercsabiedrību lieluma grupām

(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

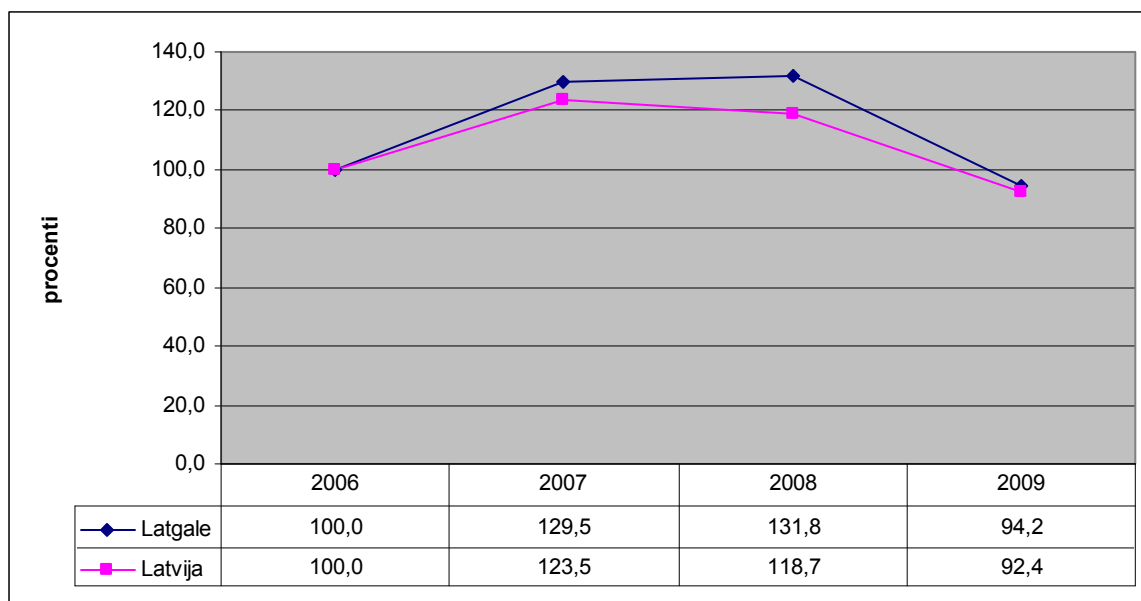
Komersabiedrību lieluma grupa	Peļņa pirms nodokļiem (t.Ls)		Nodokļi no peļņas (t.Ls)		Nodokļu no peļņas slogs (%)	
	2006. g.	2009. g.	2006. g.	2009. g.	2006. g.	2009. g.
Latgale	40 144,6	-20 984,4	11 286,8	4 494,2	28,1	-21,4
Latvija	1 760 898,8	-567 373,3	333 115,5	186 639,7	18,9	-32,9
mikro Latgale	5 624,8	-14 166,3	2 000,8	1 135,3	35,6	-8,0
mikro Latvija	389 353,7	-557 952,5	77 732,0	40 323,0	20,0	-7,2
mazās Latgale	17 090,9	-7 664,7	4 026,9	839,7	23,6	-11,0
mazās Latvija	444 378,1	-160 338,1	84 885,2	36 475,6	19,1	-22,7
vidējās Latgale	18 620,4	4 157,6	3 467,7	1 589,8	18,6	38,2
vidējās Latvija	431 048,5	-19 073,0	82 710,3	43 452,7	19,2	-227,8
lielās Latgale	-2 178,2	-3 310,9	804,7	929,4	-36,9	-28,1
lielās Latvija	496 118,5	169 990,4	87 788,0	66 388,4	17,7	39,1

Turpinot ekonomisko rentabilitāti ietekmējošo faktoru analīzi, jāatzīmē, ka ekonomisko rentabilitāti ievērojami ietekmēja arī aktīvu pieaugums. Samazinoties neto apgrozījumam, ciešot zaudējumus, komercsabiedrības tomēr palielināja aktīvu apjomu.

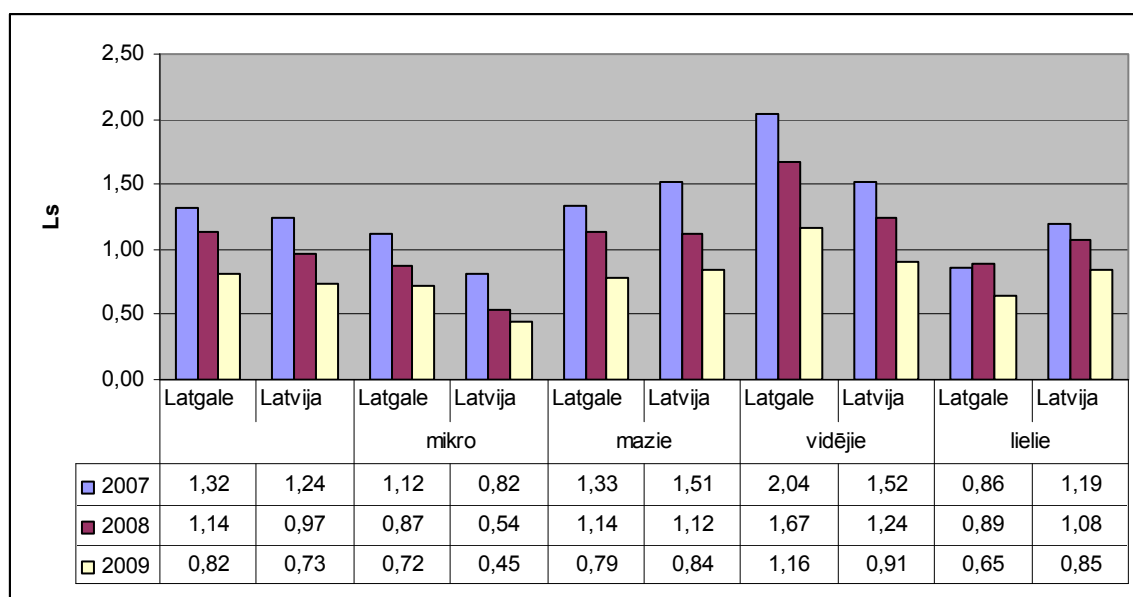
8. attēls. **Latgales un Latvijas komercsabiedrību aktīvu (gada beigās) dinamika laika periodā no 2006. g. līdz 2009. g.**
(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

2009. g. beigās komercsabiedrību aktīvi samazinājās salīdzinājumā ar 2008. g. beigām, tomēr ievērojami pārsniedza 2006. g. beigu līmeni – Latgalē par 28,8 procentiem, Latvijā par 47,5 procentiem. Tajā pašā laikā neto apgrozījums 2009. g. bija zemāks nekā 2006. g. Latgales komercdarbības neto apgrozījums 2009. g. bija par 5,8 procentiem zemāks nekā 2006. g., Latvijas – par 7,6 procentiem (9. att.) Tas noveda pie aktīvu atdeves samazinājuma (10. att.), kas savukārt negatīvi ietekmēja ekonomiskās rentabilitātes dinamiku.

9. attēls. **Latgales un Latvijas komercdarbības neto apgrozījuma dinamika laika periodā no 2006. g. līdz 2009. g.**
(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Aktīvu atdeve 3 gadu laikā ievērojami pazeminājās gan Latvijā kopumā, gan Latgalē un 2009. g. visās komercsabiedrību lieluma grupās (izņemot vidējās komercsabiedrības Latgalē) bija zemāka par 1 Ls. Tomēr Latgalē tā bija augstāka nekā Latvijas komercsabiedrībās. Visaugstākā bija Latgales vidējo komercsabiedrību aktīvu atdeve.

10. attēls. **Latgales un Latvijas komercsabiedrību aktīvu atdeve laika periodā no 2007. g. līdz 2009. g. pa komercsabiedrību lieluma grupām**
(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Zemais aktīvu atdeves līmenis 2008. g. un 2009. g. liecina par to, ka krīzes gados komercsabiedrībām izveidojās ievērojamas iekšējās apgrozījuma palielināšanas rezerves ne tikai nesamazinot aktīvu apjomu sakarā ar apgrozījuma kritumu, bet pat to palielinot (8. att.). Pie tam straujāk pieauga ilgtermiņa ieguldījumi, samazinot apgrozāmo līdzekļu īpatsvaru aktīvos.

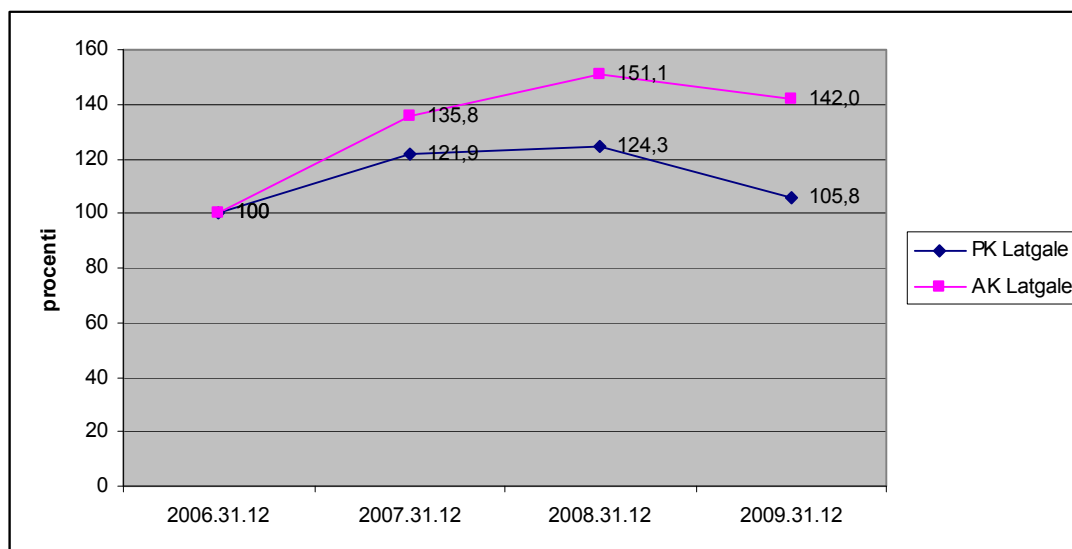
4. tabula

Latgales un Latvijas komercsabiedrību aktīvu struktūra 2006. g. un 2009. g., t.sk. pa lieluma grupām
(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Komerccabiedrību lieluma grupas		Ilgtermiņa ieguldījumu īpatsvars aktīvos		Apgrozāmo līdzekļu īpatsvars aktīvos	
		2006. g. beigās	2009. g. beigās	2006. g. beigās	2009. g. beigās
	Latgale	57,4	65,2	42,6	34,8
	Latvija	55,9	63,2	44,1	36,8
mikro	Latgale	46,6	57,1	53,4	42,9
	Latvija	55,9	63,7	44,1	36,3
mazās	Latgale	52,6	66,8	47,4	33,2
	Latvija	51,1	58,1	48,9	41,9
vidējās	Latgale	52,4	58,3	47,6	41,7
	Latvija	50,6	54,8	49,4	45,2
lielās	Latgale	72,2	76,9	27,8	23,1
	Latvija	66,5	74,9	33,5	25,1

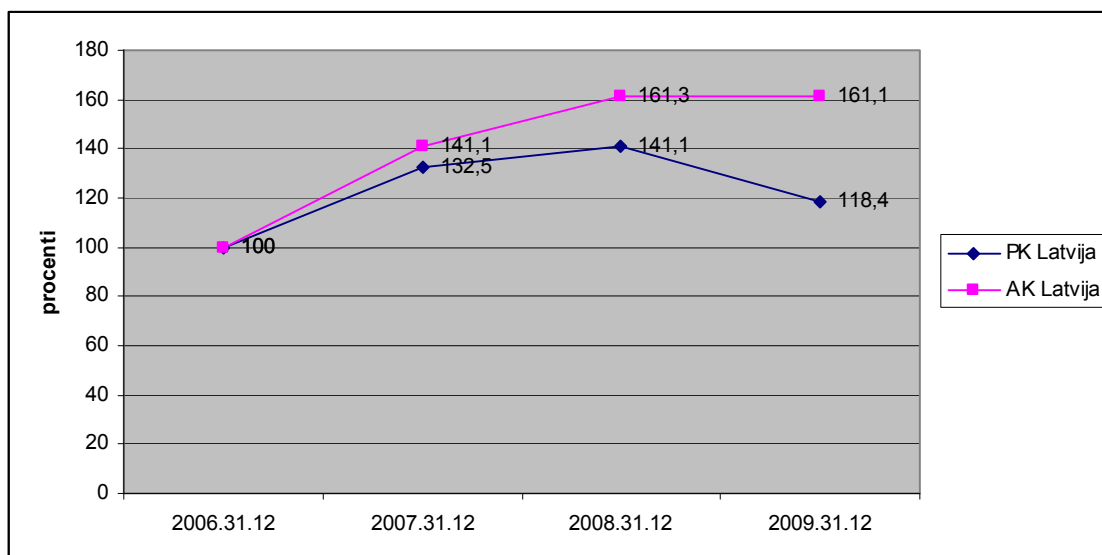
Ilgtermiņa ieguldījumu īpatsvars pieaugs visās komersantu lieluma grupās, it īpaši Latgales mikro un mazo komercsabiedrību grupās. Augot produkcijas pieprasījumam nākotnē, komercsabiedrībām būs iespējas līdz zināmai robežai palielināt ražošanu un pakalpojumu sniegšanu uz aktīvu, it īpaši ilgtermiņa aktīvu, atdeves palielināšanas rēķina.

Aktīvu pieaugums tika segts galvenokārt ar aizņemto kapitālu¹.

11. attēls. **Latgales komercsabiedrību pašu un aizņemtā kapitāla dinamika laika periodā no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām**
(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

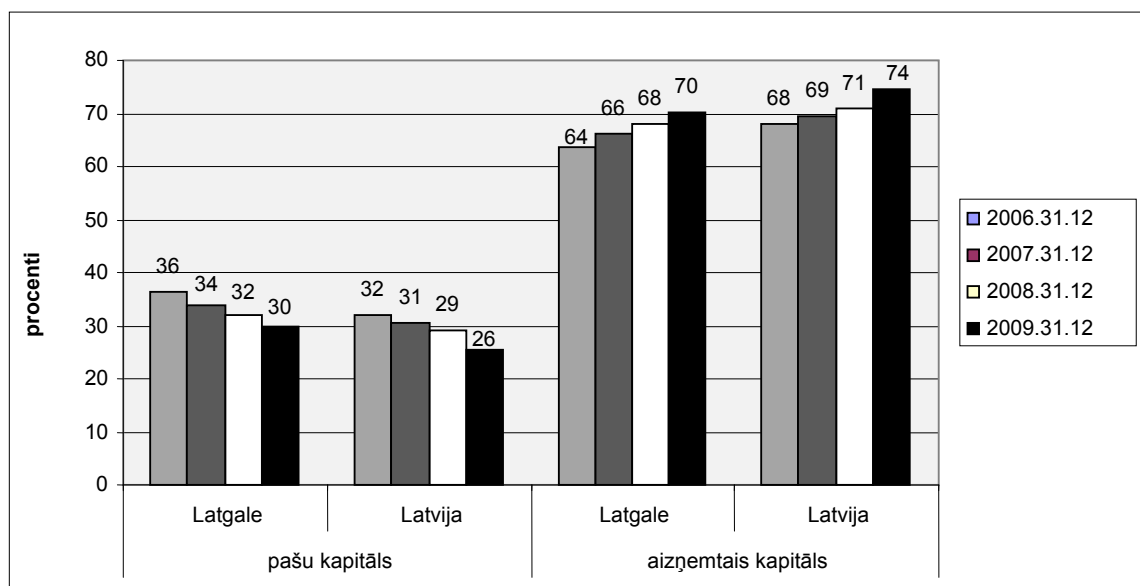
Latgales komercdarbībā aizņemtais kapitāls pieaugs straujāk nekā pašu kapitāls. Jāatzīmē, ka kapitāla samazinājums sākas tikai 2009. g. Līdzīga situācija bija arī Latvijas komercdarbībā.

12. attēls. **Latvijas komercsabiedrību pašu un aizņemtā kapitāla dinamika laika periodā no 2006. gada beigām līdz 2009. gada beigām**
(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

¹ Autore pievienojas uzskatam, ka aizņemto kapitālu veido kreditoru un uzkrājumu summa.

Gan pašu, gan aizņemtā kapitāla pieauguma tempi Latvijā bija straujāki nekā Latgalē. Mainījās kapitāla struktūra.

13. attēls. **Latgales un Latvijas komercsabiedrību kapitāla struktūra laika periodā no 2006. gada beigām līdz 2009. gada beigām**
(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Visu pētījuma periodu pakāpeniski palielinājās komercsabiedrību aizņemtā kapitāla īpatsvars gan Latgalē, gan Latvijā kopumā. Tāda pati tendence bija vērojama gandrīz visās komercsabiedrību lieluma grupās. Visstraujāk tas palielinājās mikro komercsabiedrībās: Latgalē no 88,2 procentiem 2006. g. beigās līdz 93,2 procentiem 2009. g. beigās, Latvijā no 78,6 procentiem 2006. g. beigās līdz 91 procentam 2009. g. beigās.

Aizņemtā kapitāla un tā īpatsvara pieaugums attīstības gados, kad aizņemtais kapitāls maksā lētāk nekā tas ienes, ir ekonomiski izdevīgs. Krīzes periodā, kad aug aizņemtā kapitāla cena un ekonomiskā rentabilitāte kļūst zemāka pat par aizņemtā kapitāla cenu, aizņemtā kapitāla izmantošana kļūst ekonomiski neizdevīga, jo palielina komercsabiedrību zaudējumus. Ar to arī lielā mērā izskaidrojams straujāks finansiālās rentabilitātes kritums 2008. g. un 2009. g. salīdzinājumā ar ekonomiskās rentabilitātes kritumu (sk. 4. un 5. att.). Mazāk finansiālās rentabilitātes samazināšanos izjuta tie komersanti, kuri pirmskrīzes apstākļos strādāja ar augstāku pašu kapitāla īpatsvaru.

**Latgales un Latvijas komercsabiedrību kapitāla struktūra 2006. g.b. un
2009. g.b. pa komercsabiedrību lieluma grupām**

(autores aprēķins, izmantojot (7.) datus).

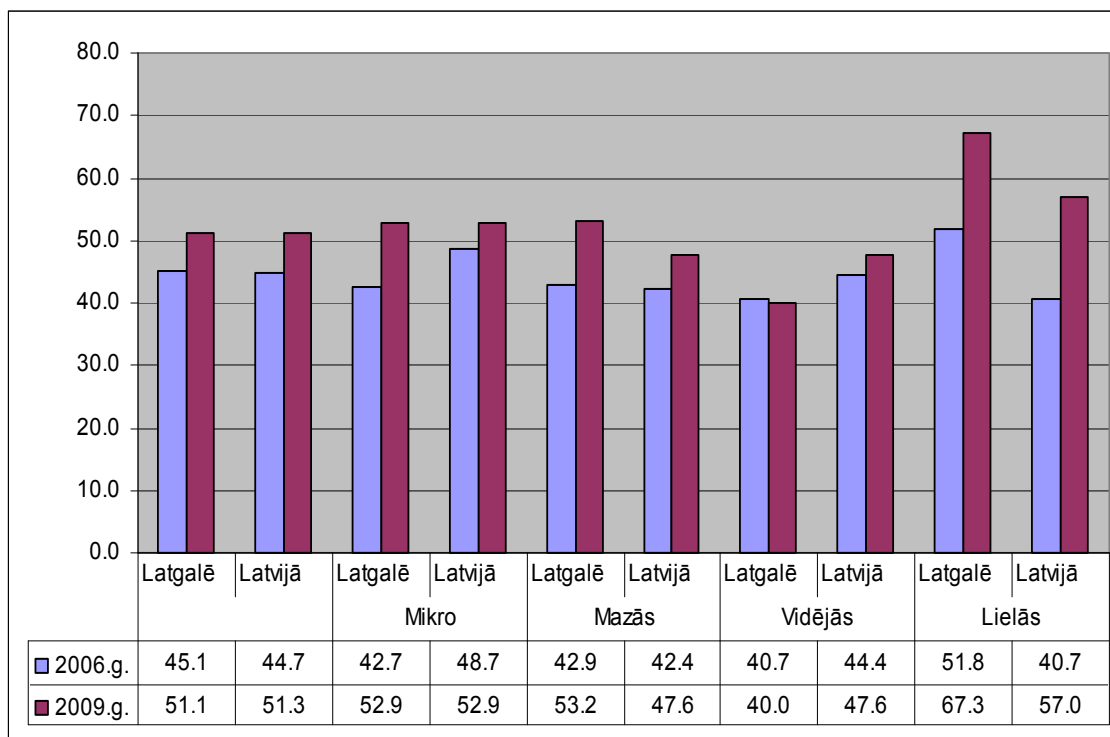
Komersabiedrību lieluma grupas		Pašu kapitāla īpatsvars kopējā kapitālā		Aizņemtā kapitāla īpatsvars kopējā kapitālā	
		2006. g. beigās	2009. g. beigās	2006. g. beigās	2009. g. beigās
mikro	Latgale	11,8	6,8	88,2	93,2
	Latvija	21,4	9,0	78,6	91,0
mazās	Latgale	23,3	26,9	76,7	73,1
	Latvija	28,2	23,0	71,8	77,0
vidējās	Latgale	34,7	31,9	65,3	68,1
	Latvija	29,1	28,7	70,9	71,3
lielās	Latgale	65,2	53,6	34,8	46,4
	Latvija	51,4	50,0	48,6	50,0

Aizņemtā kapitāla īpatsvara pieaugums palielina finansiālo risku. Kritiski augsta finansiālā riska apstākļos strādāja Latgales un Latvijas mikro komercsabiedrības. 2010. g. prognozējams vēl mazāks pašu kapitāla īpatsvars, jo 2009. g.b. 18,7 mlj.Ls lielo mikro komercsabiedrību pašu kapitālu vēl jāsamazina par 2009. g. zaudējumiem 15,3 mlj.Ls apmērā. Tādējādi, mikro komercsabiedrību ilgtermiņa maksātspēja 2009. g. beigās bija zema un līdz ar to ir apdraudēta to tālākā pastāvēšana un attīstība.

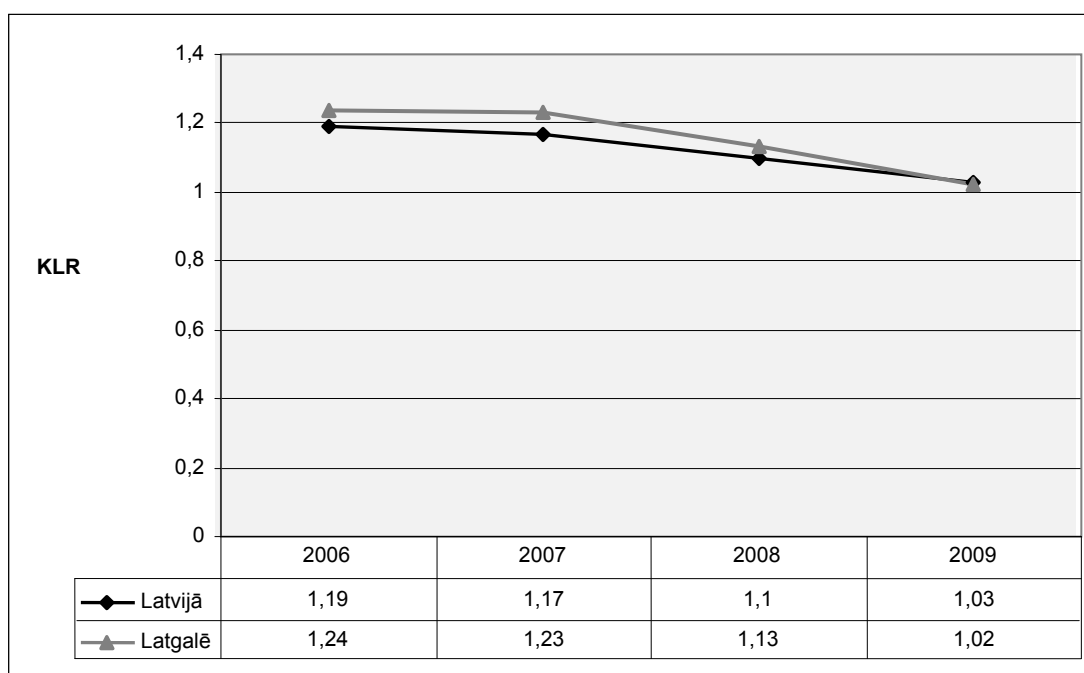
Arī īstermiņa maksātspēja visās komercsabiedrību lieluma grupās Latgalē un Latvijā pasliktinājās. Mainījās aizņemtā kapitāla struktūra. Viens no aizņemto kapitālu raksturojošiem rādītājiem ir komercsabiedrību saistību struktūra. Laikā no 2006. g. līdz 2009. g. visu komercsabiedrību grupās pieaudzis ilgtermiņa saistību īpatsvars (izņemot Latgales vidējās komercsabiedrības), it īpaši Latgales mazās un lielās, kā arī Latvijas lielās komercsabiedrībās, attiecīgi samazinoties īstermiņa kreditoru īpatsvaram (14. att.).

Izpētīsim, kā šī situācija ietekmēja komercsabiedrību likviditāti. Likviditāte ir komercsabiedrības spēja konkrētajā brīdī pilnībā norēķināties par savām īstermiņa saistībām. Kopējais likviditātes rādītājs, ko nosaka kā apgrozāmo līdzekļu attiecību pret īstermiņa saistībām, atspoguļo apgrozāmo līdzekļu pietiekamību norēķiniem ar īstermiņa kreditoriem (2.,158).

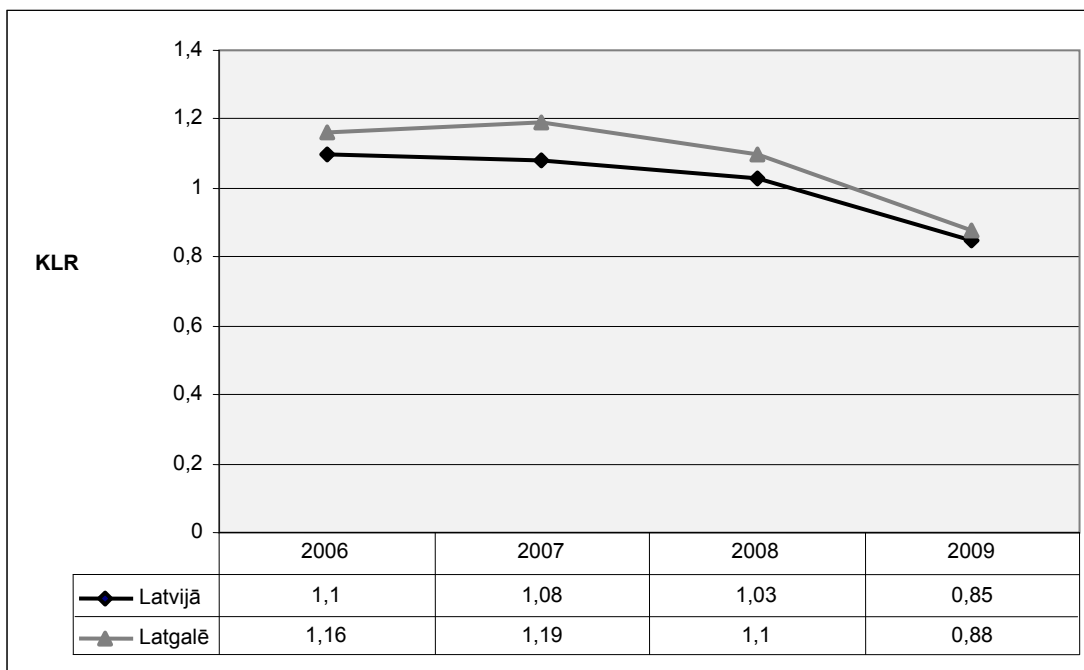
Kopējie likviditātes rādītāji komercsabiedrībās kopumā no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām pasliktinājās: Latgalē no 1,24 līdz 1,02 un Latvijā no 1,19 līdz 1,03. Tas nozīmē, ka īstermiņa saistības pieaugušas straujāk nekā apgrozāmie līdzekļi (15. att.).

14. attēls. **Ilgtermiņa saistību īpatsvars Latgales un Latvijas komercsabiedrību kopējās saistībās 2006. g. beigās un 2009. g. beigās un pa to lieluma grupām** (autora aprēķins izmantojot (7.) datus), %

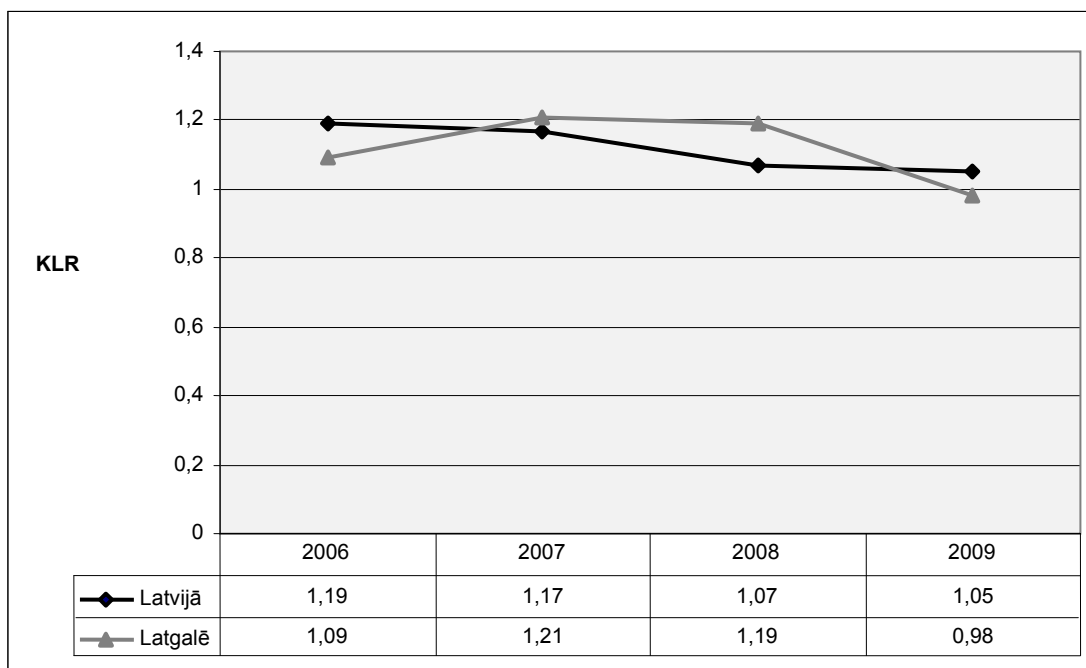

15. attēls. **Kopējie likviditātes rādītāji Latgales un Latvijas komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām** (autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

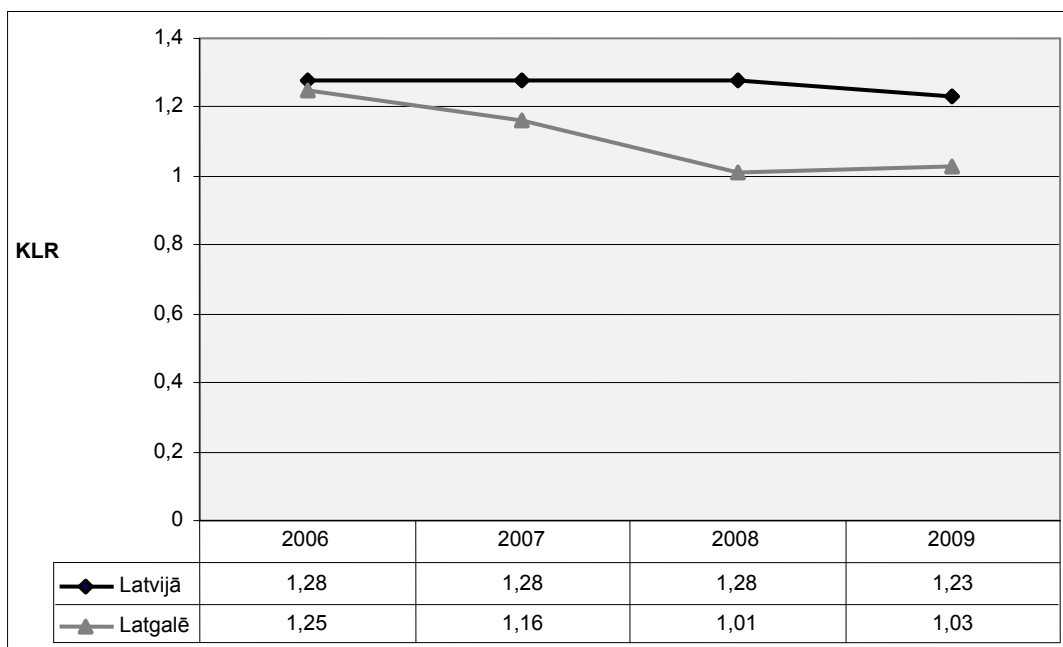
16. attēls. **Kopējie likviditātes rādītāji Latgales un Latvijas mikro komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām**
(autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

Kopējie likviditātes rādītāji mikro komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām pasliktinājās: Latgalē no 1,16 līdz 0,88 un Latvijā no 1,10 līdz 0,85. Tātad īstermiņa saistības ir pieaugušas straujāk nekā apgrozāmie līdzekļi un daļa no tām jau izmantota arī pamatlīdzekļu un ilgtermiņa finanšu ieguldījumu segšanai.

17. attēls. **Kopējie likviditātes rādītāji Latgales un Latvijas mazās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām**
(autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

Kopējie likviditātes rādītāji mazās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām pasliktinājās: Latgalē no 1,09 līdz 0,98 un Latvijā no 1,19 līdz 1,05. Tātad, tāpat kā mikro komercsabiedrībās 2009. g. Latgalē arī mazās komercsabiedrībās jau daļa no īstermiņa kreditoriem tika izmantota pamatlīdzekļu un ilgtermiņa finanšu ieguldījumu segšanai.

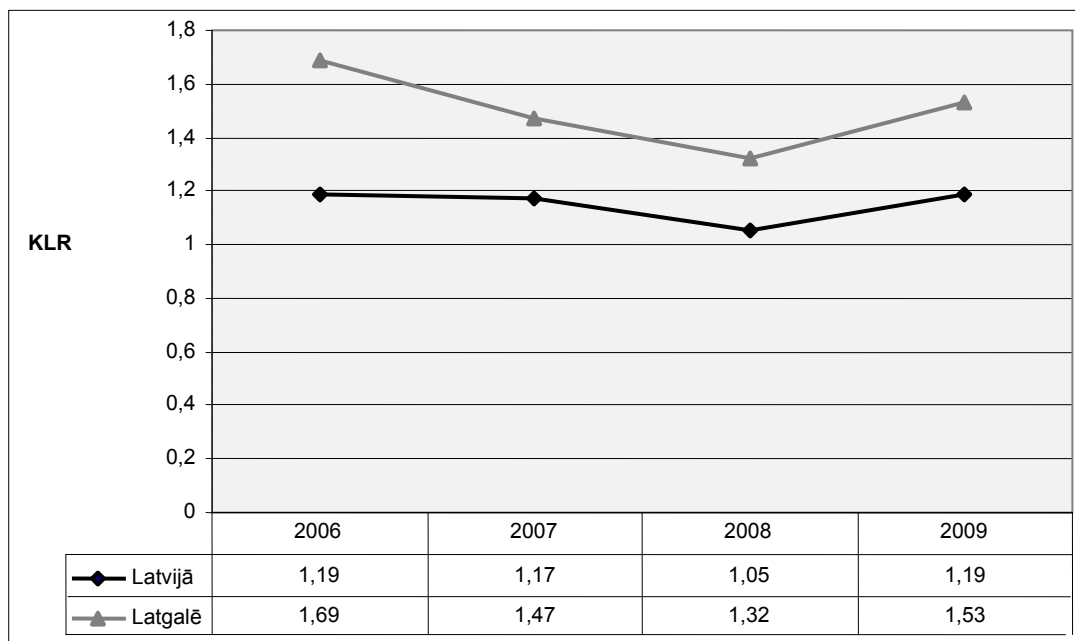

18. attēls. **Kopējie likviditātes rādītāji Latgales un Latvijas vidējās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām**
(autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

Kopējie likviditātes rādītāji vidējās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām pasliktinājās: Latgalē no 1,25 līdz 1,03 un Latvijā no 1,28 līdz 1,23.

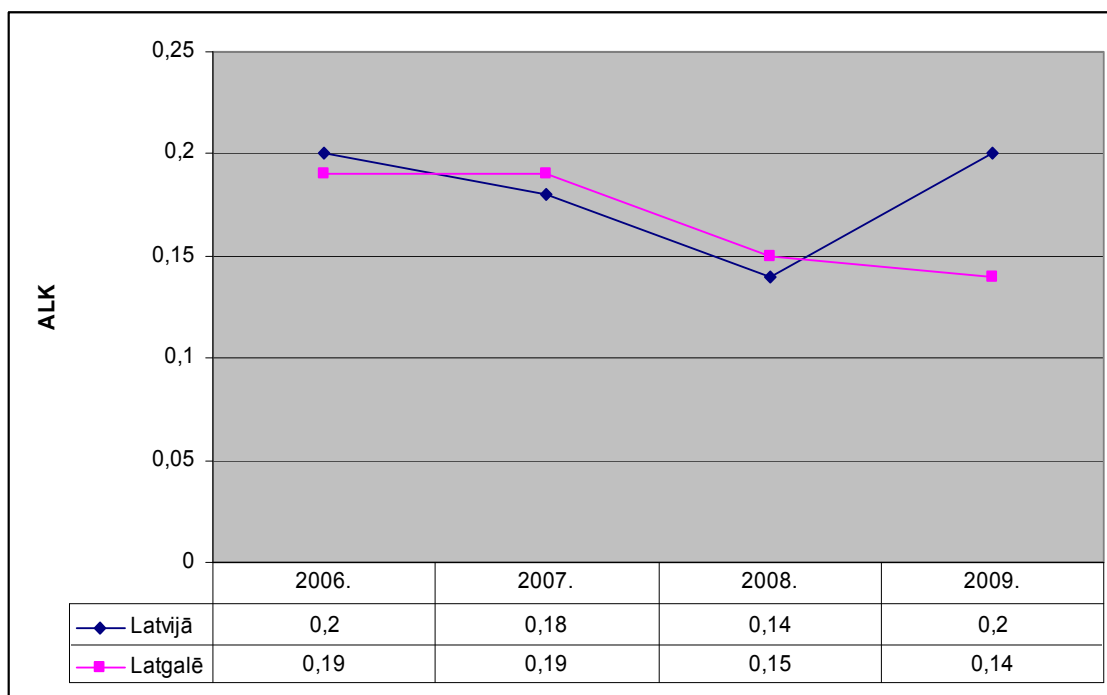
Kopējie likviditātes rādītāji lielās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām pasliktinājās: Latgalē no 1,69 līdz 1,53, bet Latvijā saglabājās 2006. g. beigu līmenī. Tomēr Latgalē šis rādītājs bija ievērojami augstāks nekā Latvijā.

Apgrozāmo līdzekļu finansēšanas riskus raksturo pielietotā finansēšanas stratēģija: konservatīvā, mērenā vai agresīvā (3.,266.-268.). Veiktā komercsabiedrību likviditātes izpēte ļauj secināt, ka 2009. gadā Latgalē mikro un mazās komercsabiedrībās, kā arī mikro komercsabiedrībās visā Latvijā pielietoja agresīvo apgrozāmo līdzekļu finansēšanas stratēģiju, kuras rezultātā daļa ilgtermiņa ieguldījumu segti ar īstermiņa kredītiem un aizdevumiem. Tādējādi, pastāv augstu kredītprocentu risks pārkreditējoties, komercsabiedrībām nespējot laikus dzēst iepriekšējo īstermiņa kredītu.

19. attēls. **Kopējie likviditātes rādītāji Latgales un Latvijas lielās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām**
(autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

Arī absolūtās likviditātes koeficients (naudas līdzekļu un īstermiņa vērtspapīru attiecība pret īstermiņa saistībām) Latgales mikro, mazās un vidējās komercsabiedrībās 2009. g. beigās bija zemāks nekā 2006. g. beigās. Samazinājās iespējas segt īstermiņa saistības ar esošiem naudas līdzekļiem un īstermiņa vērtspapīriem.

20. attēls. **Absolūtās likviditātes koeficienti Latgales un Latvijas komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām**
(autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

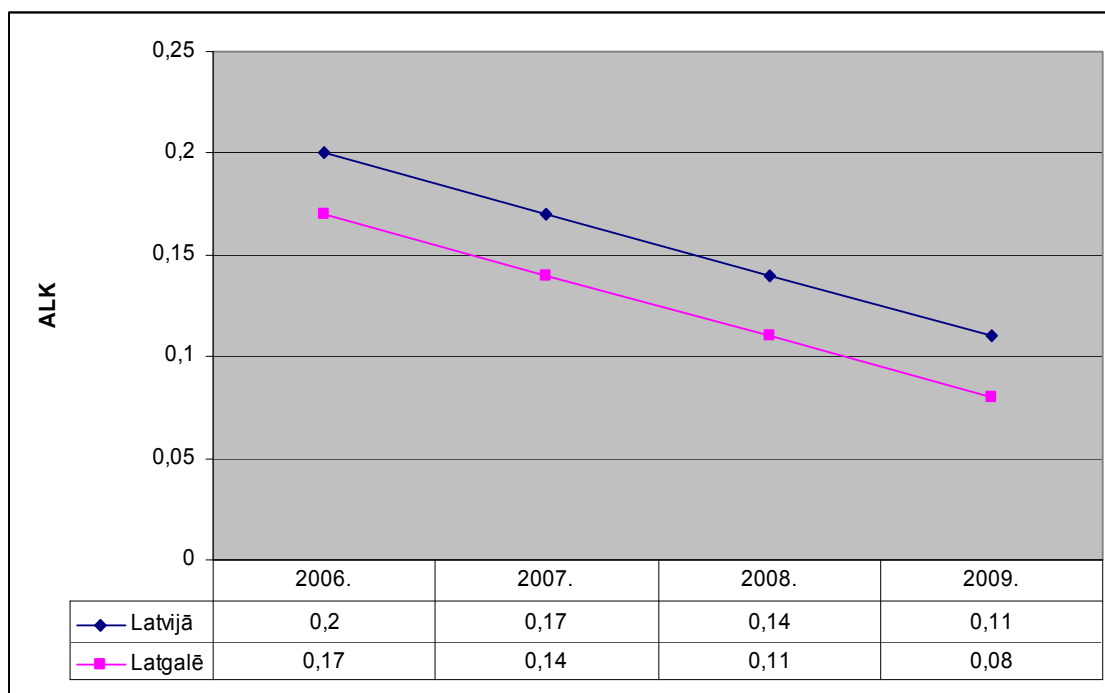
Absolūtās likviditātes koeficienti komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām pasliktinājās Latgalē no 0,19 līdz 0,14, bet Latvijā saglabājās sākotnējā līmenī.

Absolūtās likviditātes koeficienti Latgales un Latvijas mikro komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām pasliktinājās Latgalē no 0,17 līdz 0,08 un Latvijā no 0,2 līdz 0,11 (21. att.).

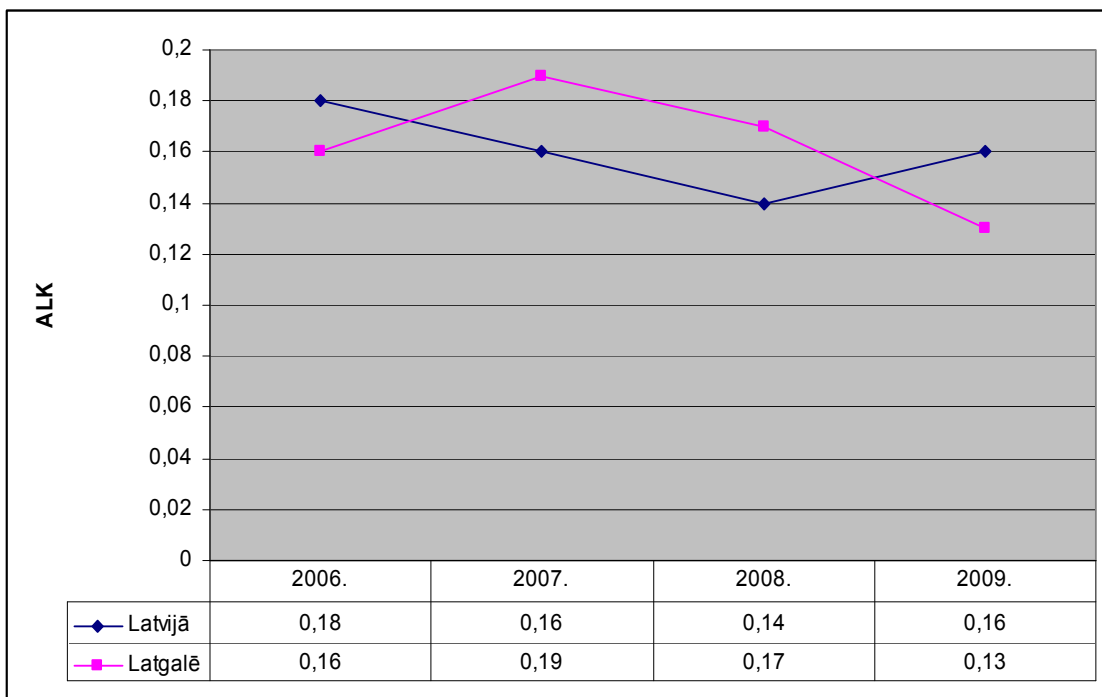
Absolūtās likviditātes koeficienti mazās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām pasliktinājās: Latgalē no 0,16 līdz 0,13 un Latvijā no 0,18 līdz 0,16 (22. att.).

Absolūtās likviditātes koeficienti vidējās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām pasliktinājās Latgalē no 0,20 līdz 0,13, bet uzlabojās Latvijā no 0,18 līdz 0,29 (23. att.).

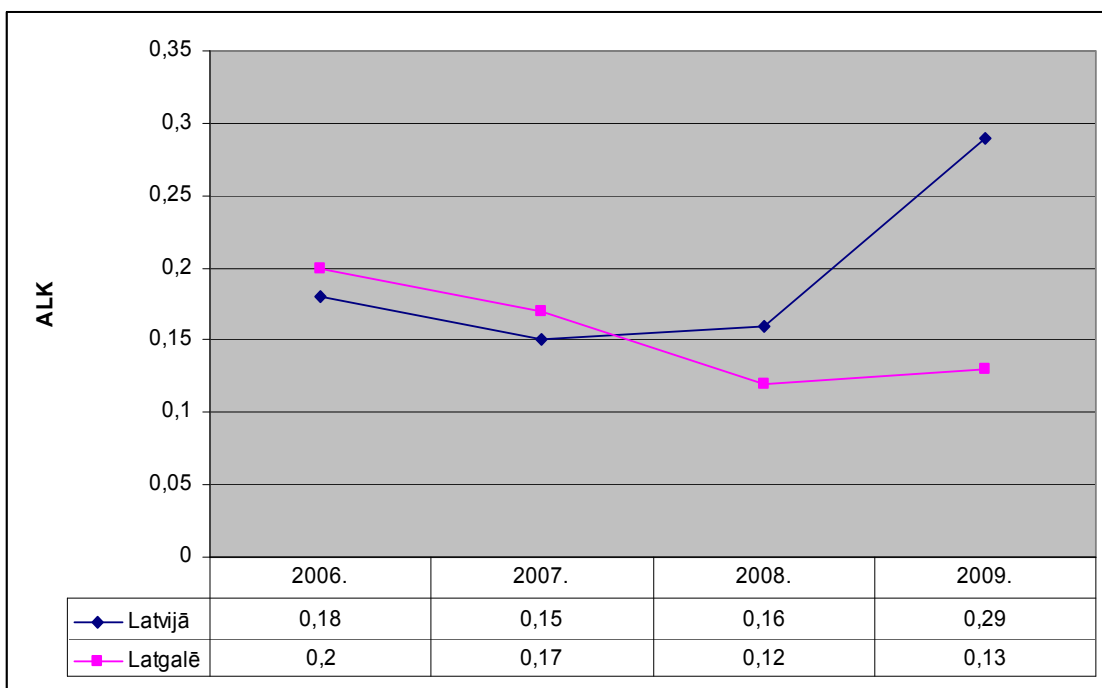
Absolūtās likviditātes koeficienti lielās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām uzlabojās: Latgalē no 0,24 līdz 0,39 un Latvijā no 0,28 līdz 0,37 (24. att.).

21. attēls. **Absolūtās likviditātes koeficienti Latgales un Latvijas mikro komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām**
(autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

22. attēls. **Absolūtās likviditātes koeficienti Latgales un Latvijas mazās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām**
(autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

23. attēls. **Absolūtās likviditātes koeficienti Latgales un Latvijas vidējās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām**
(autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

24. attēls. **Absolūtās likviditātes koeficienti Latgales un Latvijas lielās komercsabiedrībās no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām**
(autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

Absolūtās likviditātes izpēte ļauj secināt, ka 2009. g. beigās salīdzinājumā ar 2006. g. beigām Latgalē maksāspēja pazeminājusies visās komercsabiedrībās kopumā, t.sk. arī mikro, mazās un vidējās, bet Latvijā kopumā tā palikusi nemainīga, bet pazeminājusies mikro un mazās komercsabiedrībās. Maksāspēja paaugstinājusies tikai Latgales lielās komercsabiedrībās, bet Latvijā tikai vidējās un lielās komercsabiedrībās. Šāda tendence liecina par to, ka Latgales mikro, mazās un vidējās, kā arī Latvijas mikro un mazās komercsabiedrībās nepieciešama jauna papildus kapitāla piesaiste darbības pārstrukturēšanai, likviditātes uzlabošanai un stabilas maksāspējas nodrošināšanai. Likviditāti var uzlabot, palielinot apgrozāmos līdzekļus un/vai samazinot īstermiņa saistības. Ņemot vērā, ka krīzes gados palielinājās ilgtermiņa ieguldījumu īpatsvars un samazinājās apgrozāmo līdzekļu īpatsvars (4. tab.), teorētiski var paaugstināt īstermiņa likviditāti, pārstrukturizējot aktīvus par labu apgrozāmiem līdzekļiem. Tomēr, ņemot vērā, ka tuvākajā nākotnē, sākoties komercdarbības attīstībai, varēs izmantot uzkrātās ilgtermiņa ieguldījumu rezerves, būs vajadzīgi papildus apgrozāmie līdzekļi. Tātad būs nepieciešams papildus kapitāls. Ņemot vērā izveidojušos kapitāla struktūru, vēlams būtu palielināt pašu kapitālu. Sakarā ar iepriekšējās darbības zaudējumu norakstīšanu, tuvākā nākotnē iespējama nevis pašu kapitāla tālāka palielināšanās, bet gan samazināšanās. Jauna kapitāla pieplūdumu komercsabiedrības var nodrošināt, piesaistot riska kapitālu, t.i. jaunus investorus no ārienes. Tomēr investoru interese parasti

aprobežojas tikai ar komercsabiedrībām, kurām ir straujas attīstības perspektīvas, vai arī, kas ir izteikti inovatīvas. Tāpēc galvenokārt jāreķinās ar kapitāla piesaisti uz kreditoru rēķina. Lielākā kreditoru sastāvdaļa pētījuma periodā bija banku kredīti.

6. tabula

**Banku kredīti kreditoru parādu struktūrā 2006. g. beigās un 2009. g. beigās
Latgales un Latvijas komercsabiedrībās pa to lieluma grupām**

(autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

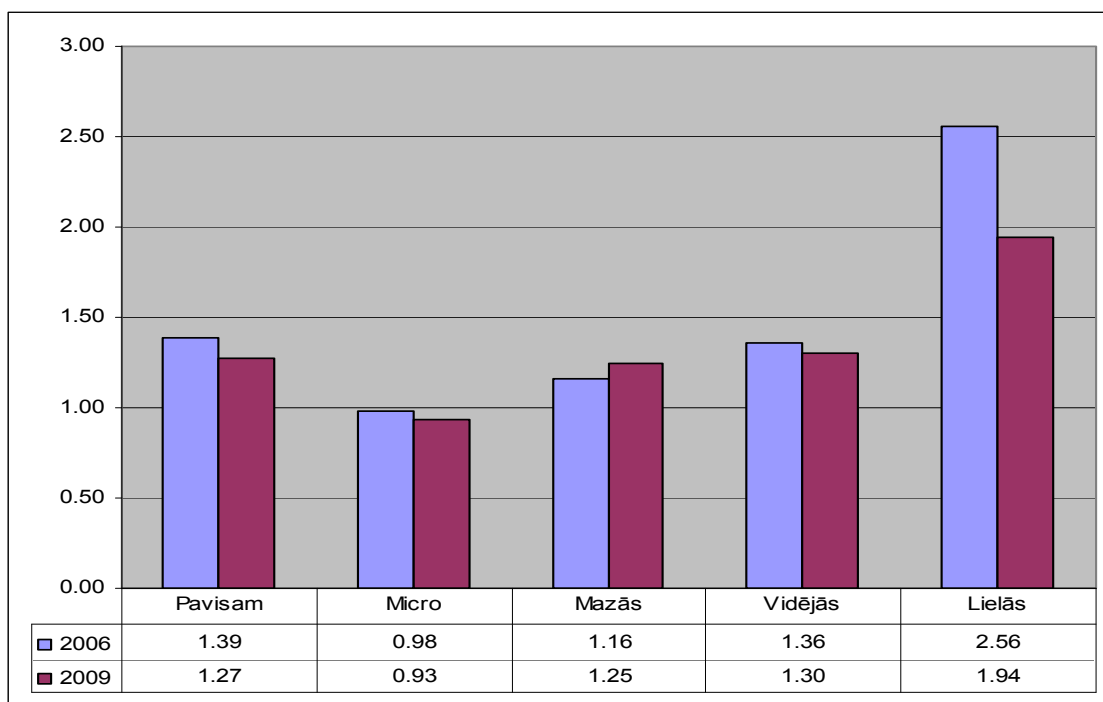
Komer- sabiedrību grupas	Gadi	2006			2009		
		Kreditori (tūkst.Ls)	Banku kredīti (tūkst.Ls)	%	Kreditori (tūkst.Ls)	Banku kredīti (tūkst.Ls)	%
	Latgalē	542,4	162,6	30,0	774,6	236,2	30,5
	Latvijā	15515,0	4920,7	31,7	25094,1	9211,5	36,7
Mikro	Latgalē	154,5	36,7	23,8	255,6	68,8	26,9
	Latvijā	5069,5	1466,0	28,9	10632,0	3653,9	34,4
Mazās	Latgalē	177,1	45,9	25,9	232,3	72,6	31,3
	Latvijā	3993,6	1440,6	36,1	5565,3	2056,9	37,0
Vidējās	Latgalē	120,4	34,5	28,7	155,4	37,1	23,9
	Latvijā	3915,9	1279,4	32,7	5023,1	2000,2	39,8
Lielās	Latgalē	90,3	45,5	50,4	131,4	57,8	44,0
	Latvijā	2536,0	734,8	29,0	3873,8	1500,6	38,7

Ilgtermiņa un īstermiņa banku kredīti ir lielākie posteņi kreditoru parādu struktūrā un 2009. g. beigās salīdzinājumā ar 2006. g. beigām to īpatsvars pieauga: Latgalē no 30,0% 2006. g. beigās līdz 30,5% 2009. g. beigās un Latvijā no 31,7% līdz 36,7%, tai skaitā mikro komercsabiedrībās Latgalē no 23,8% līdz 26,9% un Latvijā no 28,9% līdz 34,4%, mazās komercsabiedrībās Latgalē no 25,9% līdz 31,3% un Latvijā no 36,1% līdz 37,0%, vidējās komercsabiedrībās Latgalē tas pazeminājās no 28,7% līdz 23,9%, bet pieauga Latvijā no 32,7% līdz 39,8%, lielās komercsabiedrībās pazeminājās Latgalē no 50,4% līdz 44,0%, bet pieauga Latvijā no 29,0% līdz 38,7%. Tādējādi, acīmredzami, ka banku kredītu saņemšanas nodrošināšanai var būt izšķiroša nozīme visu lielumu komercsabiedrību attīstībā.

Izniedzot kredītu bankām ir jāreķinās ar iespējamo tā neatmaksāšanas risku. Tāpēc viens no kritērijiem jauna kredīta saņemšanai ir jau esošā komercsabiedrības kredīspēja, ko raksturo kopējais kredīspējas koeficients (2.,161). Bankas to izmanto, lai samērotu uzņēmuma likvidos līdzekļus ar tā kredītsaistībām, ievērojot dažādu aktīvu grupu realizācijas iespējamus vērtības zaudēšanas riskus, tos koriģējot ar attiecīgiem koeficientiem. Sākumā bilances aktīvus sadala pēc to likviditātes pakāpes, izveidojot 4 grupas:

1. grupā - naudas līdzekļi kasē un kontos, kā arī īstermiņa finanšu ieguldījumi;
2. grupā - gatavie ražojumi un preces pārdošanai;
3. grupā - ražošanas krājumi un debitori.
4. grupā – pamatlīdzekļi un ilgtermiņa ieguldījumi.

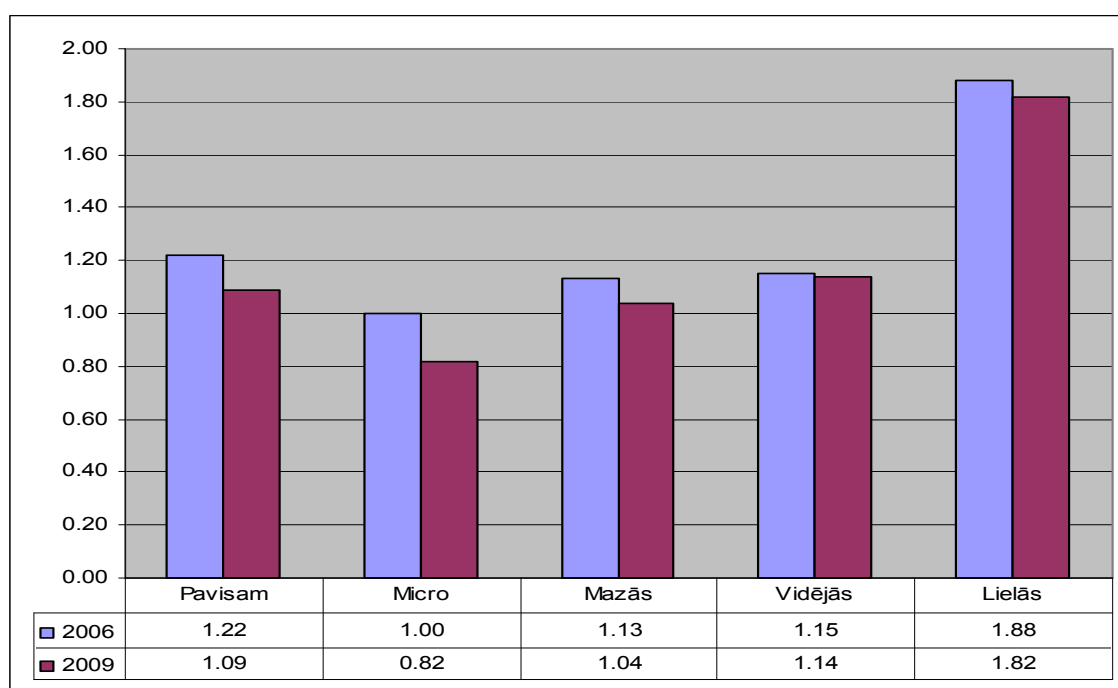
Pirmā grupā ir pašas komercsabiedrības naudas līdzekļi, tāpēc riska koeficients ir 1. Gatavo ražojumu sastāvā var būt grūti realizējamas preces, kā arī daļa no maksātājiem par nosūtītajām precēm var būt maksātnespējīgi, tāpēc otrai grupai pielieto koeficientu 0,9. Trešajai grupai šo koeficientu pieņem 0,7, jo ražošanas krājumi var būt daļēji neizmantojami un novecojuši, kā arī debitoru parādi var būt daļēji zaudēti. Ceturtajai grupai piemēro koeficientu 0,5, jo pamatlīdzekļu pilnīga likvidācija, kā arī ilgtermiņa ieguldījumu pirmstermiņa atgūšana parasti nes līdz to vērtības zaudējumu (2.,160.) Pēc tam aprēķina uzņēmuma kopējo kredīspējas koeficientu, kā visu šo koriģēto četru grupu aktīvu summas attiecību pret kopējām saistībām. Vadoties pēc kopējā kredīspējas koeficienta bankas diferencē komercsabiedrības pa dažādām kredīspējas kategorijām. Tā kā bankām jānodrošina izsniegtā kredīta pilnīga atgūšana kopā ar noteiktajiem aizdevuma procentiem, tad kopējam kredīspējas koeficientam jābūt lielākam par 1, lai ne tikai atgūtu ieguldītos līdzekļus, bet arī saņemtu procentus.

25. attēls. **Kopējie kredīspējas koeficienti**
Latgales komercsabiedrībās 2006. g. beigās un 2009. g. beigās
 (autora aprēķins izmantojot (7.) datus).

Kopējos kredībspējas koeficientus Latvijas komercsabiedrībās 2006. g. beigās un 2009. g. beigās sk. 26. attēlā.

Kopējie kredībspējas koeficienti komercsabiedrībās kopumā no 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām pazeminājās Latgalē no 1,39 līdz 1,27 un Latvijā no 1,22 līdz 1,09, mikro komercsabiedrībās pazeminājās Latgalē no 0,98 līdz 0,93 un Latvijā no 1,00 līdz 0,82, mazās komercsabiedrībās paaugstinājās Latgalē no 1,16 līdz 1,25 un pazeminājās Latvijā no 1,13 līdz 1,04, vidējās komercsabiedrībās pazeminājās Latgalē no 1,36 līdz 1,30 un Latvijā no 1,15 līdz 1,14, lielās komercsabiedrībās pazeminājās Latgalē no 2,56 līdz 1,94 un Latvijā no 1,88 līdz 1,82. Tādējādi, pietiekama kredībspēja bija tikai lielās komercsabiedrībās Latgalē un Latvijā, bet mikro, mazo un vidējo komercsabiedrību kredībspēja bija zema. Tās ir ilgtermiņa ieguldījumu īpatsvara palielināšanas sekas.

26. attēls. **Kopējie kredībspējas koeficienti**
Latvijas komercsabiedrībās 2006. g. beigās un 2009. g. beigās
 (autora aprēķins, izmantojot (7.) datus).

Komercsabiedrības kredībspēja ir tikai viens no kritērijiem bankas kredīta komitejām pieņemot lēmumus par aizdevumu piešķiršanu. Sākotnēji tiek analizēts komercsabiedrības biznesa plāna pamatojums, vērtēta tās pilna kredīta vēsture, kā arī pēdējo gadu finansiālā darbība un naudas plūsma. Ja visi šie rādītāji ir apmierinoši, tad bankas kredītkomitejas lēmums ir pozitīvs, turklāt tā var bez ierobežojumiem piemērot atvieglojumus kredītēšanā. Turpretī, ja komercsabiedrības ilggadīgā nevainojamā kredīta vēsture banku apmierina, bet biznesa plānā paredzētais

finanšu rezultāts, naudas plūsma un kredībspēja, izraisa iebildumus, tad aizdevuma saņemšanai papildus tiek pieprasītas garantijas un ķīlas, nereti pat attiecinot tās uz komercsabiedrības vadītāju un akcionāru personīgo mantu. Neievērojot šādu praksi, banka riskē ar papildus uzkrājumu veidošanas nepieciešamību procentu maksājumu kavēšanās gadījumā, kā arī ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas administratīvām sankcijām bankas vadībai un akcionāriem.

Tomēr, finanšu rādītāju, naudas plūsmas un kredībspējas trūkumi nedrīkstētu būt par bremsētājiem atvieglotu bankas aizdevumu saņemšanai. Galvenokārt būtu jāvadās no iesniegtā biznesa plāna pamatojuma un novitātes. Liekot šķēršļus aizdevumam, bankas pārvēršas no inovatīvu ideju un tautsaimniecību attīstošām institūcijām par to bremsētājām. Pamatots risks ir katra biznesa attīstības pamatā un arī bankām būtu zināma daļa kapitāla jāparedz paaugstināta riska projektu kreditēšanai, neskatoties uz peļņas daļas imobilizēšanu papildus uzkrājumu veidošanai. Darbs ar augstāka riska projektiem var paaugstināt procentu likmes un prasības pret kredīta nodrošinājumu. Tādēļ, lai stimulētu komercdarbības attīstību, daļu no procentu maksājumiem būtu jāsedz no Valsts budžeta vai kāda speciāla fonda, kā arī paplašinot valsts garantijas.

Secinājumi un priekšlikumi

1. No 2006. g. līdz 2009. g. kopējais komercsabiedrību skaits Latgalē palielinājās par 4,9 procentiem, mikro komercsabiedrību skaits par 6 procentiem. Tomēr tas nepārsniedza 2007. g. skaitu un Valdības pasākumu rezultātā Latgalē to izdevās noturēt tikai pirmskrīzes līmenī. Krīzes ietekmē samazinājās mazo, vidējo un lielo komercsabiedrību skaits.
2. Iedzīvotāju aktivitāte komercdarbības veikšanā Latgalē bija zemāka nekā Latvijā. Pastāvīgo iedzīvotāju skaits uz vienu komercsabiedrību Latgalē 2009. g. bija par 17,7 procentiem lielāks nekā Latvijā.
3. Latgales komercdarbības finansiālā rentabilitāte 2007. g. bija 10,7 procenti, 2009. g. komercdarbība jau radīja zaudējumus 7,1 procenta apmērā. Latgales komersanti zaudēja daļu no pašu ieguldītā kapitāla. It īpaši strauji pazeminājās mikro komercsabiedrību finansiālā rentabilitāte – no 17,2 procentiem 2007. g. līdz mīnus 51,4 procentiem 2009. g.
4. Latgales komercdarbības ekonomiskā rentabilitāte pazeminājās no 7 procentiem 2007. g. līdz mīnus 0,2 procentiem 2009. g. un tā bija ievērojami zemāka nekā Latvijas komercdarbībā visās komercsabiedrību lieluma grupās, izņemot vidējās komercsabiedrības. Latgales komercdarbības ekonomisko rentabilitāti būtiski ietekmēja komercsabiedrību lielums. Latgalē vienas komercsabiedrības vidējais

neto apgrozījums bija tikai 53% - 60% no Latvijas līmeņa. Ja Latgales komercsabiedrību vidējais lielums būtu tāds kā Latvijā, Latgales komercdarbības ekonomiskā rentabilitāte sasniegtu Latvijas līmeni.

5. Latgales mikro, mazo un vidējo komercsabiedrību procentu maksājumi 2009. g. salīdzinājumā ar 2006. g. ievērojami palielinājās (par ~60% - 90%). Tomēr tie bija zemāki nekā Latvijas komercsabiedrībās, kas no Latgales straujākas attīstības nepieciešamības viedokļa vērtējams pozitīvi.
6. Nodokļi no peļņas Latgalē 2009. g. palielināja jau pirms nodokļu nomaksas esošos zaudējumus. Izņēmums bija vidējie komersanti, kuri arī 2009. g. guva peļņu. Tomēr jāatzīmē, ka to nodokļu no peļņas slogs palielinājās līdz 38,2% (2006. g. 18,6%). 2006. g. Latgales komercsabiedrību nodokļu no peļņas slogs visās komercsabiedrību lieluma grupās bija lielāks nekā Latvijas komercsabiedrībās.
7. Ekonomisko rentabilitāti negatīvi ietekmēja aktīvu pieaugums. 2009. g. beigās Latgales komercsabiedrības savus aktīvus bija palielinājušas par 28,8 procentiem salīdzinot ar 2006. g. beigām, neto apgrozījumam samazinoties par 5,8 procentiem. Tas noveda pie aktīvu atdeves strauja krituma. 2009. g. visās komercsabiedrību lieluma grupās, izņemot vidējās komercsabiedrības, tā bija zemāka par 1 Ls. Zemais aktīvu atdeves līmenis 2008. g. un 2009. g. liecina par to, ka šajos krīzes gados komercsabiedrībām izveidojās iekšējās apgrozījuma palielināšanas rezerves.
8. Aktīvu pieaugums tika segts galvenokārt ar aizņemto kapitālu. No 2006. g. beigām līdz 2009. g. beigām Latgales komercsabiedrības palielināja aizņemto kapitālu par 42 procentiem, pašu kapitālu par 5,8 procentiem. Pieauga aizņemtā kapitāla īpatsvars kopējā kapitālā no 64 procentiem līdz 70 procentiem. Mikro komercsabiedrību grupā aizņemtā kapitāla īpatsvars pieauga līdz 93 procentiem. Mikro komercsabiedrības strādāja kritiski augsta finansiālā riska apstākļos, kas apdraud to tālāko attīstību nākotnē.
9. Latgales komercsabiedrību likviditāte visās to lielumu grupās pētījuma periodā pasliktinājās, jo īstermiņa saistības pieauga straujāk nekā apgrozāmie līdzekļi un kredītpēja pazeminājās, it īpaši mikro un mazās komercsabiedrībās, kuras pielietoja agresīvu apgrozāmo līdzekļu finansēšanas politiku, īstermiņa kreditoriem daļēji sedzot ilgtermiņa ieguldījumus. Tāpēc mikro un mazām komercsabiedrībām ir liels kredīta procentu paaugstinājuma risks pārkreditējoties. Mazās komercsabiedrībās kredītpēja paaugstinājās.

Lai Latgales komercsabiedrības ātrāk atjaunotu pirmskrīzes saimnieciskās darbības apjomu un nākotnē varētu straujāk attīstīties, sasniedzot Latvijas vidējo līmeni, nepieciešams samazināt nodokļu no peļņas

slogu vismaz līdz Latvijas līmenim. Jāpalielina valsts garantijas mikro, mazām un vidējām komercsabiedrībām, jānodrošina daļēja kredīta procentu segšana, dodot iespēju tām saņemt banku kredītus uz atvieglotiem noteikumiem. Bez šāda mehānisma ieviešanas problemātiska kļūst stabila kapitāla piesaiste komercsabiedrību pārstrukturēšanai un tālākai attīstībai.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Gada pārskatu likums. „Latvijas vēstneša” tiesību aktu vortāls [atsauce 2011.g.9.febr.]. Pieejas veids: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=6641#top>
2. KĀLIS, I. *Finansu menedžments*. Latvijas Universitāte, 1999. 190 lpp.
3. БРИГХЕМ Ю., ГАПЕНСКИ, Л. *Финансовый менеджмент: Полный курс: В 2-х т./Пер. с англ. Под ред. В В Ковалева* СПб.: Экономическая школа, 1997. Т. 2. 669 с.
4. *Ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības pa lieluma grupām statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un rajonos, 2004-2008.g.* [atsauce 2011.g. 9.febr.]. Pieejas veids: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/statistikas-uzņemumu-registrs-datubaze-30077.html>
5. *Ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības pa lieluma grupām statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un rajonos, 2009.g.* [atsauce 2011.g. 9.febr.]. Pieejas veids: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/statistikas-uzņemumu-registrs-datubaze-30077.html>
6. *Gada vidējais pastāvīgo iedzīvotāju skaits statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados.* [atsauce 2011.g. 9.febr.]. Pieejas veids: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/Iedzsoc/Ikgadējie%20statistika%20dati/Iedzivotaji/Iedzivotaji.asp>
7. *Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes nepublicētie materiāli: piepr_1806*(pēc darb.sk_Latgale_Latvija_2006-2009).

Summary

In 2009 as the result of government measures in Latgale, it was possible to maintain the number of micro enterprises at the pre-crisis level of 2007. The number of SME's and large enterprises decreased due to the crisis. Years 2008 and 2009 witnessed a sharp decrease in financial and economic profitability of commercial activity in Latgale. Latgale commercial activity in 2009 suffered losses in amount of 7.1% of own capital. Micro enterprise losses (-51.4%) were especially significant. The economic profitability of Latgale commercial activity was affected by the size of the enterprise. In Latgale the average net turnover of one enterprise was only 53-60% of the level of Latvia. If the average size of Latgale commercial enterprise had been the same as in Latvia, the economic profitability of Latgale commercial activity would have reached the level of Latvia. Financial profitability was affected by the increase of interest payments. However, it should be noted that the borrowed capital in Latgale cost less than average in Latvia. Profit taxes raised the existing losses already before tax payments. In 2006 the profit tax burden of Latgale enterprises in all size groups was bigger than in enterprises of Latvia. Economic profitability was influenced by the growth of assets thus decreasing the net turnover and imposing losses on enterprises.

The return on assets decreased sharply and were even lower than 1 (one) LVL. The growth of assets was covered mainly with borrowed capital. The liquidity of Latgale commercial enterprises worsened in all size groups, because the short-term liabilities increased more rapidly than current assets and creditworthiness decreased especially in

micro and small enterprises which applied the aggressive policy of current asset financing, namely, short-term creditors partly covering long-term investments. Due to that micro and small commercial enterprises have a great credit interest increase risk when applying for a new loan. The creditworthiness in small enterprises increased. The share of borrowed capital in micro enterprises increased up to 93% and they operated in the conditions of critically high long-term financial risk. The future prospects of their existence and development from the financial viewpoint are doubtful (except innovative commercial enterprises). A slightly better financial condition was for the group of small enterprises. However, even this group of enterprises had a high long-term and short-term financial risk, although it was a bit lower than for micro enterprises. The lowest short-term and long-term financial risk was for large enterprises. As they worked with losses, the causes of their low profitability should have been investigated specially. The most stable was the financial condition of medium size enterprises. They continued to work with profit during the crisis years although with profit decreasing trend. They carried out the moderate strategy of current asset management and at least a part of them will have a possibility to increase their own capital, attract equity and loan capital from abroad including the chance to receive bank loans. In order to restore the pre-crisis level of commercial activity and to ensure future development reaching the average level of Latvia, it is vital to lower the profit tax burden at least to the level of Latvia. The state guaranties for micro, small and medium size enterprises must be increased. The partial coverage of credit interest should be ensured thus giving the chance to receive bank loans on favourable terms. Without the introduction of such a mechanism it could become a problem to attract stable capital for restructuring and future development of commercial enterprises.